

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ**

ФІНАНСИ БІЗНЕСУ

**Методичні рекомендації
до самостійної роботи
для здобувачів вищої освіти
спеціальності 072 "Фінанси, банківська справа,
страхування та фондовий ринок"
освітньої програми "Фінанси і кредит"
першого (бакалаврського) рівня**

**Харків
ХНЕУ ім. С. Кузнеця
2024**

УДК 336.64(072.034)

Ф59

Укладач І. В. Журавльова

Затверджено на засіданні кафедри фінансів.

Протокол № 6 від 21.12.2024 р.

Самостійне електронне текстове мережеве видання

Фінанси бізнесу [Електронний ресурс] : методичні рекомендації до самостійної роботи для здобувачів вищої освіти спеціальності 072 "Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок" освітньої програми "Фінанси і кредит" першого (бакалаврського) рівня / уклад. І. В. Журавльова. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2024. – 94 с.

Подано матеріали для самостійної роботи здобувачів вищої освіти в межах вивчення навчальної дисципліни. За кожною темою наведено перелік джерел нормативно-правової бази для самостійного опрацювання та підготовки до практичних і лабораторних занять, зміст основних понять і термінів, методичні рекомендації до опрацювання теми, а також контрольні запитання для самодіагностики.

Рекомендовано для здобувачів вищої освіти спеціальності 072 "Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок" освітньої програми "Фінанси і кредит" першого (бакалаврського) рівня.

УДК 336.64(072.034)

© Харківський національний економічний
університет імені Семена Кузнеця, 2024

Вступ

Навчальна дисципліна "Фінанси бізнесу" є обов'язковою навчальною дисципліною, яку вивчають згідно з навчальним планом підготовки фахівців освітньої програми "Фінанси і кредит" першого (бакалаврського) рівня.

Метою навчальної дисципліни є формування в здобувачів вищої освіти базових знань із теорії та практики фінансових відносин ведення бізнесу, формування фінансових ресурсів, фінансового планування, організації фінансової діяльності бізнесу в сучасних умовах господарювання.

Об'єктом навчальної дисципліни є процеси формування, розподілу і використання фінансових ресурсів для задоволення потреб суб'єктів бізнесу та здійснення ними підприємницької діяльності. **Предметом** навчальної дисципліни є система фінансово-економічних відносин між юридичними особами і державою, фінансовими установами, фізичними особами та іншими суб'єктами господарювання, які складаються в процесі поточної операційної, фінансової та інвестиційної діяльності суб'єктів бізнесу.

Окремі питання, які входять до змісту навчальної дисципліни, досить стисло й оглядово розглядають на лекціях, практичних і лабораторних заняттях або не розглядають узагалі, а тому вони потребують більш детального і глибокого вивчення. Самостійна робота студента (СРС) – це форма організації індивідуального вивчення здобувачами вищої освіти навчального матеріалу в аудиторний і позааудиторний час. Мета СРС – сприяти формуванню самостійності як особистісної риси та важливої професійної якості молодого людини, сутність якої полягає в умінні систематизувати, планувати, контролювати й регулювати свою діяльність без допомоги й контролю викладача. Завданнями СРС можуть бути засвоєння певних знань, умінь і навичок, закріплення та систематизація набутих знань із фінансів підприємств, їх застосування, виконання практичних завдань і написання творчих робіт, виявлення прогалів у системі знань із навчальної дисципліни.

Для реалізації самостійної роботи в процесі вивчення навчальної дисципліни здобувачі вищої освіти виконують комплекс завдань різних

типів відповідних рівнів складності. Самостійну роботу щодо засвоєння навчального матеріалу можна виконувати в бібліотеці, навчальному кабінеті або комп'ютерному класі університету, а також у домашніх умовах.

До основних видів самостійної роботи здобувачів вищої освіти належать: вивчення лекційного матеріалу; робота з вивчення рекомендованої викладачем літератури та додаткових літературних джерел; самостійне вивчення окремих питань на основі навчальної та додаткової літератури; вивчення основних термінів і понять із дисципліни; робота із законодавчими, нормативними та інструктивними матеріалами; підготовка до практичних і лабораторних занять; підготовка до проміжного та підсумкового контролю; контрольна перевірка кожним здобувачем вищої освіти своїх знань за запитаннями для самостійного поглибленого вивчення та самоконтролю; робота з матеріалами мережі "Інтернет". Отже, під час самостійної роботи здобувач вищої освіти виконує такі види завдань для опанування матеріалу з конкретної теми навчальної дисципліни: вивчити матеріали теми з урахуванням питань для самостійного опрацювання; підготувати тези виступу під час практичного заняття; виконати ситуаційні завдання; підготувати есе (за потреби); продумати відповіді на запитання для самодіагностики.

Починаючи самостійне вивчення матеріалу, передусім треба уважно ознайомитися з джерелами, що стосуються певної теми, розподілити питання на більш і менш складні. Виконуючи самостійну роботу, здобувач вищої освіти має законспектувати основний зміст теми, водночас уникаючи механічного переписування джерел. Слід виокремлювати основні теоретичні положення, ключові слова, спеціальні терміни і поняття.

У результаті вивчення матеріалу певної теми рекомендовано перевірити ступінь засвоєння інформації, відповідаючи на контрольні запитання для самодіагностики, запропоновані до кожної теми.

Перевірку виконання самостійної роботи викладач проводить на семінарських, практичних і лабораторних заняттях, а також у ході підсумкового модульного контролю разом із навчальним матеріалом, опрацьованим під час аудиторних навчальних занять.

Результати навчання та компетентності, які формує навчальна дисципліна, визначено в табл. 1.

**Результати навчання та компетентності,
які формує навчальна дисципліна**

Результати навчання	Компетентності, якими має оволодіти здобувач вищої освіти
ПР02	СК11
ПР04	СК03
ПР05	СК03, СК07, СК10
ПР06	СК04, СК07
ПР09	СК07, СК08
ПР10	СК07
ПР11	СК07
ПР14	ЗК01, СК01
ПР24	СК13
ПР25	СК13

Примітка.

ПР02. Знати і розуміти теоретичні основи та принципи фінансової науки, особливості функціонування фінансових систем.

ПР04. Знати механізм функціонування державних фінансів, у т.ч. бюджетної та податкової систем, фінансів суб'єктів господарювання, фінансів домогосподарств, фінансових ринків, банківської системи та страхування.

ПР05. Володіти методичним інструментарієм діагностики стану фінансових систем (державні фінанси, у т.ч. бюджетна та податкова системи, фінанси суб'єктів господарювання, фінанси домогосподарств, фінансові ринки, банківська система та страхування).

ПР06. Застосовувати відповідні економіко-математичні методи та моделі для вирішення фінансових задач.

ПР09. Формувати і аналізувати фінансову звітність та правильно інтерпретувати отриману інформацію.

ПР10. Ідентифікувати джерела та розуміти методологію визначення і методи отримання економічних даних, збирати та аналізувати необхідну фінансову інформацію, розраховувати показники, що характеризують стан фінансових систем.

ПР11. Володіти методичним інструментарієм здійснення контрольних функцій у сфері фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку.

ПР14. Вміти абстрактно мислити, застосовувати аналіз та синтез для виявлення ключових характеристик фінансових систем, а також особливостей поведінки їх суб'єктів.

ПР24. Вміти застосовувати на практиці аналітичне забезпечення фінансування та кредитування бізнесу різних форм організації.

ПР25. Здатність до використання цифрових фінансових інструментів підтримки ухвалення рішень в сфері фінансового забезпечення та кредитування бізнесу різних форм організації.

ЗК01. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

СК01. Здатність досліджувати тенденції розвитку економіки за допомогою інструментарію макро- та мікроекономічного аналізу, оцінювати сучасні економічні явища.

СК03. Здатність до діагностики стану фінансових систем (державні фінанси, у тому числі бюджетна та податкова системи, фінанси суб'єктів господарювання, фінанси домогосподарств, фінансові ринки, банківська система та страхування).

СК04. Здатність застосовувати економіко-математичні методи та моделі для вирішення фінансових задач.

СК07. Здатність складати та аналізувати фінансову звітність.

СК08. Здатність виконувати контрольні функції у сфері фінансів, банківської справи та страхування.

СК10. Здатність визначати, обґрунтовувати та брати відповідальність за професійні рішення.

СК11. Здатність підтримувати належний рівень знань та постійно підвищувати свою професійну підготовку.

СК13. Здатність до застосування цифрових інструментів підтримки ухвалення рішень в сфері фінансового забезпечення та кредитування бізнесу різних форм організації.

Тема 1. Фінансова архітектура бізнесу

Нормативно-правова база для опрацювання теми

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV, зі змінами та доповненнями (<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15>).

2. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV, зі змінами і доповненнями (<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/435-15>).

3. Закон України "Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань" № 755-IV від 15.05.2003 р. (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15>).

4. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI, зі змінами і доповненнями (<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/conv>).

5. Закон України "Про акціонерні товариства" від 27.07.2022 р. № 2465-IX (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2465-20>).

6. Закон України "Про господарські товариства" № 1576-XII від 19.09.1991 р., зі змінами та доповненнями (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-12>).

7. Закон України "Про ліцензування видів господарської діяльності" № 222-VIII від 02.03.2015 р. (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222-19>).

8. Закон України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю" № 2275-VIII від 06.02.2018 р. (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/term/2275-19>).

9. Закон України "Про електронні документи та електронний документообіг" № 851-IV від 22.05.2003 р. (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15>).

10. Постанова Кабінету Міністрів України "Про надання послуг у сфері державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань у скорочені терміни" № 1133 від 25.12.2015 р. (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1133-2015-%D0%BF>).

Зміст основних понять і термінів за темою

Суб'єкти господарювання – це учасники господарських відносин, які здійснюють господарську діяльність, реалізуючи господарську компетенцію (сукупність господарських прав і обов'язків), мають відокремлене майно і несуть відповідальність за своїми зобов'язаннями в межах цього майна, крім випадків, передбачених законодавством.

Підприємство – це самостійний суб'єкт господарювання, створений компетентним органом державної влади або органом місцевого самоврядування, або іншими суб'єктами для задоволення суспільних і особистих потреб шляхом систематичного здійснення виробничої, науково-дослідної, торговельної, іншої господарської діяльності в порядку, передбаченому Господарським кодексом та іншими законами.

Юридична особа – це організація, створена і зареєстрована в установленому законом порядку. Юридична особа наділяється цивільною правоздатністю і дієздатністю, може бути позивачем і відповідачем у суді. Юридичну особу може бути створено шляхом об'єднання осіб і (або) майна.

Товариство – це організація, створена шляхом об'єднання осіб (учасників), які мають право участі в цьому товаристві. Товариство може бути створено однією особою, якщо інше не встановлено законом.

Приватне підприємство – це підприємство, що діє на основі приватної власності одного або кількох громадян, іноземців, осіб без громадянства та його (їхньої) праці чи з використанням найманої праці. Приватним є також підприємство, що діє на основі приватної власності суб'єкта господарювання – юридичної особи

Установа – це організація, створена однією або кількома особами (засновниками), які не беруть участі в управлінні нею, шляхом об'єднання (виділення) їхнього майна для досягнення мети, визначеної засновниками, за рахунок цього майна.

Філія – це відокремлений підрозділ юридичної особи, що розташований поза її місцезнаходженням, що здійснює всі або частину її функцій.

Фізична особа – підприємець – це особа з повною цивільною дієздатністю, яка має право на здійснення підприємницької діяльності, не забороненої законом, за умови її державної реєстрації.

Громадські формування – це політичні партії, структурні утворення політичних партій, громадські об'єднання, місцеві осередки громадського об'єднання зі статусом юридичної особи, професійні спілки, їх об'єднання, організації профспілки, передбачені статутом профспілки та їх об'єднання, творчі спілки, місцеві осередки творчих спілок, постійно діючі третейські суди, організації роботодавців, їх об'єднання, відокремлені підрозділи іноземних неурядових організацій, представництва, філії іноземних благодійних організацій.

Статутний капітал – характеризує первинну суму власного капіталу підприємства, інвестовану у формування його активів для початку здійснення господарської діяльності.

Методичні рекомендації до опрацювання теми

Основою фінансів підприємств є фінансові ресурси – сума коштів, яка перебуває в розпорядженні підприємства та призначена для виконання ним фінансових зобов'язань. Фінансові ресурси формують за рахунок власного, позиченого та залученого капіталу.

Власний капітал – це частина в активах підприємства, що залишається після вирахування його зобов'язань (згідно з Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності") [16]. Відповідно до наказу Міністерства фінансів України "Про затвердження Методичних рекомендацій щодо заповнення форм фінансової звітності" від 28.03.2013 р. № 433 у формі 1 "Баланс" власний капітал містить [15] складові, подані в табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Складові власного капіталу підприємства

Складові	Сутність складової
<i>Зареєстрований капітал</i>	Зафіксована в установчих документах сума статутного капіталу, іншого зареєстрованого капіталу, а також пайовий капітал у сумі, яка формується відповідно до законодавства
<i>Капітал у дооцінках</i>	Сума дооцінки необоротних активів і фінансових інструментів
<i>Додатковий капітал</i>	Емісійний дохід (сума, на яку вартість продажу акцій власної емісії перевищує їхню номінальну вартість); вартість безкоштовно отриманих необоротних активів; сума капіталу, який вкладено засновниками понад статутний капітал; накопичені курсові різниці, які відповідно до національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку відображають у складі власного капіталу, та інші складові додаткового капіталу
<i>Резервний капітал</i>	Сума резервів, створених відповідно до чинного законодавства або установчих документів за рахунок нерозподіленого прибутку підприємства
<i>Нерозподілений прибуток</i>	Частина прибутку, що не розподіляється, а утримується підприємством, зазвичай, з метою реінвестування в його діяльність; створюється як залишок чистого прибутку після нарахування дивідендів, відрахувань у резервний фонд і в інші фонди, передбачені статутом підприємства
<i>Неоплачений капітал</i>	Сума заборгованості власників (учасників) за внесками до зареєстрованого капіталу
<i>Вилучений капітал</i>	Фактична собівартість акцій власної емісії або часток, викуплених товариством у його учасників

Групування власних, залучених і позикових фінансових ресурсів підприємства представлено в табл. 1.2.

Групування власних, залучених і позикових фінансових ресурсів підприємства

Групи фінансових ресурсів	Формування згідно з формою 1 "Баланс"	Коди рядків
Власні	Усього за розділом I "Власний капітал", у тому числі:	1495
	Зареєстрований (пайовий) капітал	1400
	Капітал у дооцінках	1405
	Додатковий капітал	1410
	Резервний капітал	1415
	Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420
	Неоплачений капітал	1425
	Вилучений капітал	1430
Позикові	Довготермінові кредити банків	1510
	Короткотермінові кредити банків	1600
	Векселі видані	1605
	Довготермінові забезпечення	1520
	Інші довготермінові зобов'язання	1515
	Інші поточні зобов'язання	1690
Залучені	Відстрочені податкові зобов'язання	1500
	Цільове фінансування	1525
	Поточна кредиторська заборгованість за: довготерміновими зобов'язаннями	1610
	товари, роботи, послуги	1615
	розрахунками з бюджетом	1620
	у тому числі з податку на прибуток	1621
	розрахунками зі страхування	1625
	розрахунками з оплати праці	1630
	Поточні забезпечення	1660
	Доходи майбутніх періодів	1665
	Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, групами вибуття	1700

До складу залучених фінансових ресурсів належать (табл. 1.2):

1. Поточна кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги, тобто сума заборгованості постачальникам і підрядникам за матеріальні

цінності, виконані роботи та отримані послуги (крім заборгованості, забезпеченої векселями, якщо її наводять в окремій статті).

2. Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками: з бюджетом, що містить заборгованість підприємства за всіма видами платежів до бюджету (зокрема податки з працівників підприємства); зі страхування, що містить суму заборгованості за відрахуваннями на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, страхування майна підприємства та індивідуальне страхування його працівників; з оплати праці; за одержаними авансами; з учасниками, тобто заборгованість підприємства його учасникам (засновникам), пов'язана з розподілом прибутку (дивіденди тощо) і капіталу; із внутрішніх розрахунків;

Поточні забезпечення, тобто сума забезпечень, які планують використати протягом 12 місяців із дати балансу, для покриття витрат, щодо яких відповідне забезпечення було створено.

Позикові фінансові ресурси містять довготермінові та короткотермінові кредити банків, а також інші фінансові зобов'язання, пов'язані із залученням коштів, на які нараховують відсотки.

Зареєстрований капітал характеризує первинну суму власного капіталу підприємства, інвестовану у формування його активів для початку здійснення господарської діяльності. Його розмір визначається статутом підприємства. Водночас на підприємствах різних організаційних форм кошти мають різну економічну сутність: для акціонерних товариств – це капітал товариства, що утворюється із суми номінальної вартості всіх розміщених акцій товариства (ст. 2 Закону України "Про акціонерні товариства"); для товариств з обмеженою відповідальністю – це сума частин усіх власників; для державних підприємств – це вартість усього майна, закріпленого за економічним суб'єктом на правах повного господарського розрахунку; для кооперативу – це вартість майна, наданого учасникам для здійснення господарської діяльності.

Згідно зі ст. 16 Закону України "Про акціонерні товариства" від 27.07.2022 р. № 2465-IX мінімальний розмір статутного капіталу акціонерного товариства становить 200 розмірів мінімальної заробітної плати, на основі розміру мінімальної заробітної плати, що діє на день створення (реєстрації) акціонерного товариства.

Статутний капітал товариства визначає мінімальний розмір майна товариства, який гарантує інтереси його кредиторів [11]. Варто виокремити основні види внесків до статутного капіталу (табл. 1.3).

Види внесків до статутного капіталу та обмеження

Дозволено передавати до статутного капіталу (ст. 115 Цивільного кодексу) [21]	Заборонено передавати до статутного капіталу (ст. 86 Господарського кодексу) [8]
Кошти (у національній та іноземній валюті)	Бюджетні кошти
Цінні папери (акції, облігації, інвестиційні сертифікати і т. ін.)	Кошти, отримані в кредит і під заставу
Майнові права (на об'єкти інтелектуальної власності, користування майном)	Майно державних (комунальних) підприємств, яке відповідно до закону або рішення органу місцевого самоврядування не підлягає приватизації
Нерухоме майно (будівлі, земельні ділянки)	Майно, що перебуває в оперативному управлінні бюджетних установ
Рухоме майно (обладнання, техніка тощо)	Векселі

У **повного та командитного товариств, товариства з обмеженою відповідальністю і товариства з додатковою відповідальністю** мінімальні розміри їхніх статутних капіталів **не обмежують**. Для приватних підприємств розмір статутного фонду не встановлено. До державної реєстрації підприємства грошові кошти до статутного капіталу можна внести в безготівковій формі або готівкою через касу банку.

Контрольні запитання для самодіагностики

1. Що є джерелами формування майна підприємства?
2. Які складові має власний капітал підприємства?
3. У чому полягають особливості формування статутного капіталу акціонерних товариств і товариств з обмеженою відповідальністю?
4. Що заборонено передавати до статутного капіталу підприємства?
5. Який порядок формування статутного капіталу підприємства?
6. Які види товариств виділяють згідно з чинним законодавством?
7. У чому полягає особливість функціонування приватного підприємства?

Рекомендована література: [1 – 4; 5 – 8; 11; 13; 14; 19 – 22].

Тема 2. Розрахункові операції суб'єктів бізнесу

Нормативно-правова база для опрацювання теми

1. Закон України "Про Національний банк України" № 679-XIV від 20.05.1999 р. (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14>).

2. Закон України "Про платіжні послуги" № 1591-IX від 30.06.2021 р. (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20>).

3. Закон України "Про банки і банківську діяльність" № 2121-III від 07.12.2000 р. (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>).

4. Закон України "Про електронні довірчі послуги" № 2155-VIII від 05.10.2017 р. (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#n170>).

5. Закон України "Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг" № 265/95-ВР від 06.07.1995 р. (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/265/95-%D0%B2%D1%80>).

6. Закон України "Про обіг векселів в Україні" № 2374-III від 05.04.2001 р. (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2374-14>).

7. Закон України "Про цінні папери та фондовий ринок" № 3480-IV від 23.02.2006 р. (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/3480-15>).

8. Постанова НБУ "Про затвердження Положення про порядок виконання банками України вкладних (депозитних) операцій з юридичними і фізичними особами" № 516 від 03.12.2003 р. (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1256-03>).

9. Постанова НБУ "Про затвердження Інструкції про порядок відкриття і закриття рахунків клієнтів банків та кореспондентських рахунків банків-резидентів і нерезидентів" № 492 від 12.11.2003 р. (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1172-03>).

10. Постанова НБУ "Про затвердження Інструкції про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті" № 22 від 21.01.2004 р. (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0377-04>).

11. Постанова НБУ "Про затвердження Положення про порядок емісії електронних платіжних засобів і здійснення операцій з їх використанням" № 705 від 05.11.2014 р. (<https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0705500-14#n16>).

12. Постанова НБУ "Про затвердження Положення про електронні гроші в Україні" № 481 від 04.11.2010 р. (<https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1336-10#n19>).

13. Постанова НБУ "Про затвердження Положення про порядок здійснення банками операцій за акредитивами" № 514 від 03.12.2003 р. (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1213-03>).

14. Постанова НБУ "Про затвердження Положення про порядок здійснення банками операцій з векселями в національній валюті на території України" N 508 від 16.12.2002 р. (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0174-03>).

15. Постанова НБУ "Про затвердження Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні" № 148 від 29.12.2017 р. (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0148500-17>).

16. Постанова НБУ "Про запровадження міжнародного номера банківського рахунку (IBAN) в Україні" № 162 від 28.12.2018 р. (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0162500-18>).

Зміст основних понять і термінів за темою

Кошти грошові – це грошова одиниця України, яка виконує функцію засобу платежу та обліковується на рахунках у банках.

Безготівкові розрахунки – це перерахування певної суми коштів із рахунків платників на рахунки отримувачів коштів, а також перерахування банками за дорученням підприємств і фізичних осіб коштів, унесені ними готівкою в касу банку, на рахунки отримувачів коштів.

Готівкові розрахунки – це платежі готівкою суб'єктів господарювання і фізичних осіб за реалізовану продукцію (товари, виконані роботи, надані послуги), а також за операціями, які безпосередньо не пов'язані з реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг) та іншого майна.

Система розрахунків – це платіжна організація, учасники системи розрахунків і взаємовідносини, що виникають між ними щодо здійснення розрахунків за валютні цінності та фінансові інструменти.

Учасники безготівкових розрахунків – це банки та їхні філії, підприємства, фізичні особи та інші клієнти банку, із рахунків яких списують або на рахунки яких зараховуються кошти.

Власник рахунку в банку – це особа, яка відкриває рахунок у банку і має право розпоряджатися коштами на ньому.

Номер рахунку платника/отримувача/стягувача за стандартом IBAN – це номер банківського рахунку, вимоги до формування якого затверджено постановою Правління Національного банку України № 162 від 28.12.2018 р. "Про запровадження міжнародного номера банківського рахунку (IBAN) в Україні".

Обслуговуючий банк – це банк, у якому відкрито рахунок учаснику безготівкових розрахунків та/або який здійснює для нього на договірних умовах будь-яку з операцій чи послуг, передбачених Законом України "Про банки і банківську діяльність".

Поточний рахунок – це рахунок, що відкривається банком клієнту на договірній основі для зберігання грошей і здійснення розрахунково-касових операцій за допомогою платіжних інструментів відповідно до умов договору та вимог законодавства України.

Розрахунково-касове обслуговування – це послуги, що надаються банком клієнту на підставі відповідного договору, зокрема у вигляді електронного документа, укладеного між ними, які пов'язані з переказом коштів з рахунку (на рахунок) цього клієнта, видачею йому коштів у готівковій формі, а також здійсненням інших операцій, передбачених договорами.

Електронні гроші – це одиниці вартості, які зберігаються на електронному пристрої, приймаються як засіб платежу іншими особами, ніж особа, яка їх випускає, і є грошовим зобов'язанням цієї особи, що виконується в готівковій або безготівковій формі.

Електронний розрахунковий документ – це документ, інформацію в якому подано у формі електронних даних, зокрема відповідні реквізити розрахункового документа, який може бути сформованим, переданим, збереженим і перетвореним у візуальну форму подання електронними засобами

Платіжний інструмент – це засіб певної форми на паперовому, електронному чи іншому виді носія інформації, використання якого ініціює переказ коштів з відповідного рахунку платника.

Ліміт залишку готівки в касі – це граничний розмір суми готівки, що може залишатися в касі в позаробочий час і забезпечити роботу на початку наступного робочого дня.

Методичні рекомендації до опрацювання теми

Банки мають право відкривати своїм клієнтам такі види рахунків:

Вкладний (депозитний) рахунок – це рахунок, відкритий банком клієнту на договірній основі для зберігання коштів, що передаються клієнтом банку в управління на встановлений термін та під визначений процент (дохід) відповідно до умов договору.

Поточний рахунок – це рахунок, відкритий банком клієнту на договірній основі для зберігання коштів і здійснення розрахунково-касових операцій за допомогою платіжних інструментів відповідно до умов договору та вимог законодавства України.

Рахунок умовного зберігання (ескроу) – це рахунок, відкритий банком клієнту на договірній основі для зарахування на рахунок коштів та перерахування їх особі (особам), указаній (указаним) клієнтом (бенефіціару або бенефіціарам), або повернення таких коштів клієнту за настання підстав, передбачених договором.

Кореспондентський рахунок – це рахунок, відкритий одним банком іншому банку для здійснення міжбанківських переказів [12].

Згідно зі ст. 6 Закону України "Про платіжні системи і переказ коштів в Україні" банки мають право відкривати рахунки резидентам України (юридичним особам, їхнім відокремленим підрозділам, фізичним особам), нерезидентам України (юридичним особам-інвесторам, представництвом юридичних осіб в Україні та фізичним особам).

Згідно з Інструкцією "Про порядок відкриття і закриття рахунків клієнтів банків та кореспондентських рахунків банків-резидентів і нерезидентів" № 492 від 12.11.2003 р. відкриття поточного рахунку суб'єкту господарювання, юридичній особі-нерезиденту, представництву юридичної особи-нерезидента в Україні, що не має в цьому банку рахунків, здійснюють у такому порядку.

Особа, яка від імені клієнта відкриває поточний рахунок, має:

1) пред'явити паспорт або інший документ, що посвідчує особу та відповідно до законодавства України може бути використаним на території України для укладення правочинів (далі – паспорт або інший документ, що посвідчує особу), і надати документи, що підтверджують її повноваження. Фізична особа-резидент додатково пред'являє документ, виданий

відповідним контролюючим органом, що засвідчує його реєстрацію в Державному реєстрі фізичних осіб-платників податків;

2) подати документи, визначені в інструкції.

Банк відкриває поточний рахунок юридичній особі-резиденту, яка не має рахунку в цьому банку, на підставі **заяви про відкриття поточного рахунку**, затвердженої Інструкцією "Про порядок відкриття і закриття рахунків клієнтів банків та кореспондентських рахунків банків-резидентів і нерезидентів" і підписаної керівником юридичної особи або іншою уповноваженою на це особою. Між банком і клієнтом укладають у письмовій формі договір банківського рахунку.

Банк відкриває поточний рахунок суб'єкту господарювання, який уже має в цьому банку рахунок (цього клієнта ідентифіковано та верифіковано банком і сформовано справу з юридичного оформлення рахунку), за умови подання клієнтом заяви про відкриття поточного рахунку та укладення договору банківського рахунку.

Фізична особа – підприємець, яка не має рахунків у цьому банку, має пред'явити паспорт або інший документ, що посвідчує особу, і документ, виданий відповідним контролюючим органом, який засвідчує його реєстрацію в Державному реєстрі фізичних осіб – платників податків.

Банк відкриває поточний рахунок для здійснення підприємницької діяльності фізичній особі – підприємцю на підставі заяви про відкриття поточного рахунку, підписаної фізичною особою – підприємцем або її представником.

Кожен банк самостійно розробляє Правила відкриття, закриття й обслуговування рахунків відповідно до чинного законодавства та формує перелік документів, необхідних для забезпечення цього процесу.

Банк відкриває **поточний рахунок для формування зареєстрованого капіталу суб'єкта господарювання** – юридичної особи (крім банків) на підставі таких документів:

1) заяви про відкриття поточного рахунку, підписаної особою, уповноваженою на відкриття рахунку засновниками (учасниками) новостворюваної юридичної особи;

2) одного примірника оригіналу установчого документа або його копії, засвідченої в установленому законодавством України порядку;

3) рішення засновників (учасників) про визначення особи, якій надано право відкриття та розпорядження рахунком новостворюваної юридичної особи, що оформляють у формі довіреності.

Банк відкриває **поточний рахунок для формування статутного капіталу господарського товариства, засновником (учасником) якого є одна особа**, на підставі таких документів:

- 1) заяви про відкриття поточного рахунку;
- 2) одного примірника оригіналу установчого документа або його копії, засвідченої в установленому законодавством України порядку;
- 3) довіреності або копії довіреності на ім'я особи, яка має право відкриття та розпорядження рахунком, засвідченої в установленому законодавством України порядку. Якщо рахунок відкриває особисто засновник (учасник), то цей документ не вимагають.

На ці рахунки зараховують кошти засновників (учасників) для формування статутного або складеного капіталу, пайового або неподільного фонду новостворюваної юридичної особи до її державної реєстрації як юридичної особи. Цей рахунок починає функціонувати як поточний тільки після одержання банком відповідних документів та повідомлення відповіді або корінця повідомлення про взяття рахунку на облік контролюючим органом за місцезнаходженням суб'єкта господарювання – юридичної особи.

Рахунок закривають у разі відмови в державній реєстрації суб'єкта господарювання – юридичної особи на підставі письмового звернення із зазначенням підстав закриття рахунку, підписаного особою, уповноваженою засновниками (учасниками) новостворюваної юридичної особи на закриття рахунку, а кошти перераховують засновникам (учасникам).

Згідно з вимогами постанови правління Національного банку України від 28 грудня 2018 року № 162 "Про запровадження міжнародного номера банківського рахунку (IBAN) в Україні" банки України формують номер банківського рахунку відповідно до Національного стандарту України "Фінансові операції".

Правила формування міжнародного номера банківського рахунку (IBAN) в Україні. (IBAN Registry:2009, NEQ) ДСТУ-Н 7167:2010", затвердженого наказом Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики від 11 жовтня 2010 року № 454 (далі – стандарт IBAN).

Для України IBAN складається з 29 літерно-цифрових символів: коду країни, контрольного розряду, коду банку та номера рахунку (рис. 2.1).

U	A	N	N	M	M	M	M	M	M	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Код країни		Конт-рольний код		Код МФО банку						Номер рахунку клієнта																					

Рис. 2.1. Формування номера банківського рахунку (IBAN) *

*Примітка:

UA – літерний код країни (Україна);

NN – контрольний код, який розраховується за спеціальним алгоритмом та слугує для унеможливлення помилок уведення номерів. Він не залежить від банку, тобто в одному банку можуть бути рахунки з різними контрольними кодами;

MMMMMM – код МФО банку;

XXX...XX (19 цифр) – безпосередньо сам номер рахунку (якщо в номері менше 19 цифр, то на його початку за рахунок необхідної кількості нулів доповнюють довжину рахунку до 29 знаків).

Під час формування номера банківського рахунку за стандартом IBAN використовують структуру номера рахунку аналітичного обліку, вимоги до нумерації якого встановлено в додатку 2 до Інструкції "Про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України", затвердженої постановою правління Національного банку України від 11 вересня 2017 року № 89 (зі змінами). Усі номери рахунків аналітичного обліку, що відкриваються банками, слід формувати за алгоритмом:

1) АААА К ЕEEEEEEEEEEEEEE,

де АААА – номер балансового (позабалансового) рахунку (чотири символи);

К – ключовий (контрольний) розряд (один символ);

EEEEEEEEEEEEEEEE – інформація щодо аналітичного рахунку (чотирнадцять символів);

2) довжина номера рахунку не є фіксованою. Максимальна довжина номера рахунку становить дев'ятнадцять символів, мінімальна – п'ять символів;

3) сегмент ЕEEEEEEEEEEEEEE визначається банком самостійно;

4) до розрахунку ключового розряду належать сегменти АААА, ЕЕ-EEEEEEEEEEEEEE номера рахунку та коду банку.

Відповідно до п. 1.13 Інструкції "Про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті" № 22 під час здійснення розрахунків можна застосовувати розрахункові документи (табл. 2.1) на паперових носіях і в електронній формі.

Розрахункові документи для безготівкових розрахунків

Документи	Характеристика
Платіжний інструмент	Засіб певної форми на паперовому, електронному чи іншому виді носія інформації, використання якого ініціює переказ коштів з відповідного рахунку платника. Інструкція "Про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті" № 22 встановлює правила використання під час здійснення розрахункових операцій таких видів платіжних інструментів
Меморіальний ордер	Розрахунковий документ, який складається за ініціативою банку для оформлення операцій щодо списання коштів з рахунку платника і внутрішньобанківських операцій відповідно до Закону України "Про платіжні системи та переказ коштів в Україні" та нормативно-правових актів Національного банку
Платіжне доручення	Розрахунковий документ, що містить письмове доручення платника обслуговуючому банку про списання зі свого рахунку зазначеної суми коштів та її перерахування на рахунок отримувача
Платіжна вимога-доручення	Розрахунковий документ, який складається з двох частин: верхньої – вимоги отримувача безпосередньо до платника про сплату визначеної суми коштів; нижньої – доручення платника обслуговуючому банку про списання зі свого рахунку визначеної ним суми коштів та перерахування її на рахунок отримувача
Платіжна вимога	Розрахунковий документ, що містить вимогу стягувача або (у разі договірному списання) отримувача до банку, що обслуговує платника, здійснити без погодження з платником переказ визначеної суми коштів з рахунку платника на рахунок отримувача
Розрахунковий чек	Розрахунковий документ, що містить нічим не зумовлене письмове розпорядження власника рахунку (чекодавця) банку-емітенту, у якому відкрито його рахунок, про сплату чекодержателю зазначеної в чеку суми коштів
Інкасове доручення (розпорядження)	Розрахунковий документ, що містить вимогу стягувача (контролюючого органу) до банку, що обслуговує платника, здійснити без погодження з платником переказ визначеної суми коштів з рахунку платника на рахунок отримувача

Інструкцією "Про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті" від 21.01.2004 р. № 22 встановлено вимоги щодо заповнення реквізитів розрахункових документів та їх реєстрів.

Згідно зі ст. 14 Закону України "Про державне регулювання ринків капіталу та організованих товарних ринків" **вексель** – це цінний папір, який посвідчує безумовне грошове зобов'язання векселедавця або його наказ третій особі сплатити після настання терміну платежу визначену

суму власнику векселя (векселедержателю) [26]. Види векселів наведено в табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Види векселів

Види векселів	Характеристика
Простий (соло-вексель)	Підписується і виписується покупцем (векселодавцем) і є його борговим зобов'язанням оплатити кредитору вказану суму в установлений час
Переказний вексель (тратта)	Регулює відносини трьох сторін: кредитора (трасанта), боржника (трасата) й утримувача платежу (ремітента). Трасант – векселедавець переказного векселя. Трасат – платник за переказним векселем

Характеристику видів акредитивів подано в табл. 2.3.

Таблиця 2.3

Характеристика видів акредитивів

Види акредитивів	Характеристика
1	2
Акредитив	Грошове зобов'язання банку-емітента виконати зобов'язання проти належного подання. Згідно з Положенням "Про порядок здійснення банками операцій за акредитивами" № 514 від 03.12.2003 р. виокремлюють такі види акредитиву
Безвідкличний акредитив	Акредитив, який не може бути змінено або анульовано без згоди банку-емітента, підтверджуючого банку (якщо він є) та бенефіціара
Відкличний акредитив	Акредитив, який може бути змінено або анульовано банком-емітентом без попереднього повідомлення бенефіціара
Резервний акредитив	Безвідкличне незалежне зобов'язання банку-емітента, надане бенефіціару на прохання наказодавця акредитиву або за дорученням іншого банку, або від власного імені сплатити кошти за наказодавця акредитива (принципала) або за себе, або акцептувати і сплатити виставлені бенефіціаром переказні векселі (тратти), або уповноважити інший банк провести такий платіж, або акцептувати і сплатити переказні векселі (тратти), або надати повноваження іншому банку здійснити неогоціацію в разі отримання вимоги платежу разом з іншими документами (якщо надання таких документів було передбачено умовами резервного акредитива). Резервний акредитив є формою забезпечення виконання зобов'язань і за своєю суттю є гарантією

1	2
Трансферований акредитив	Акредитив, що виконується трансферуючим банком для другого бенефіціара
Трансферабельний акредитив	Акредитив, право використання якого може бути повністю або частково передано другому бенефіціару або декільком іншим бенефіціарам на прохання першого бенефіціара

Організація готівкових розрахунків здійснюється відповідно до Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні, затвердженого постановою правління Національного банку України № 148 від 29.12.2017 р. Суб'єкти господарювання, які відкрили поточні рахунки в банках і зберігають на цих рахунках свої кошти, здійснюють розрахунки за своїми грошовими зобов'язаннями, що виникають у господарських відносинах, **у безготівковій формі**, а також у **готівковій формі** з дотриманням обмежень і в порядку, установленому законодавством України.

Суб'єкти господарювання здійснюють розрахунки готівкою між собою і з фізичними особами через касу коштами, одержаними як готівкова виручка, і коштами, одержаними з банків. Зазначені розрахунки проводять також шляхом переказу готівки для сплати відповідних платежів. Суб'єкти господарювання використовують готівкову виручку (готівку), зокрема, одержану з банку, для забезпечення потреб, що виникають у процесі їх функціонування, а також для проведення розрахунків з бюджетами та державними цільовими фондами за податками і зборами (обов'язковими платежами). Суб'єкти господарювання здійснюють облік операцій з готівкою у відповідних книгах обліку.

Суб'єкти господарювання мають право здійснювати розрахунки готівкою протягом одного дня за одним або кількома платіжними документами:

- 1) між собою – у розмірі до 10 000 (десяти тисяч) гривень включно;
- 2) з фізичними особами – у розмірі до 50 000 (п'ятдесяти тисяч) гривень включно.

Платежі понад установлені граничні суми проводять через банки або небанківські фінансові установи. Кількість суб'єктів господарювання та фізичних осіб, із якими здійснюють готівкові розрахунки протягом дня, не обмежено.

Фізичні особи мають право здійснювати розрахунки готівкою:

1) із суб'єктами господарювання протягом одного дня за одним або кількома платіжними документами – у розмірі до 50 000 (п'ятдесяти тисяч) гривень включно;

2) між собою за договорами купівлі-продажу, які підлягають нотаріальному засвідченню, у розмірі до 50 000 (п'ятдесяти тисяч) гривень включно.

Обмеження щодо обсягів здійснення розрахунків готівкою не стосуються: розрахунків суб'єктів господарювання з бюджетами та державними цільовими фондами; добровільних пожертвувань і благодійної допомоги; використання готівки, виданої на відрядження; виплат, пов'язаних з оплатою праці; використання готівкових коштів із фонду оперативно-розшукових дій, створеного відповідно до ч. 3 ст.24 Закону України "Про Національне антикорупційне бюро України".

Готівку, що надходить до кас, оприбутковують у день одержання готівки в повній сумі. Приймання готівки в касу проводять **за прибутковим касовим ордером**, підписаним головним бухгалтером або особою, уповноваженою керівником установи/підприємства.

Видачу готівки з кас проводять за **видатковими касовими ордерами** або видатковими відомостями. Документи на видачу готівки підписують керівник і головний бухгалтер або особа, уповноважена керівником. До видаткових ордерів додають заяви на видачу готівки, розрахунки.

Установи/підприємства відображають **у касовій книзі** всі надходження і видачу готівки в національній валюті.

Ліміт залишку готівки в касі – це граничний розмір суми готівки, що може залишатися в касі в позаробочий час і забезпечити роботу на початку наступного робочого дня.

Банкам і фізичним особам-підприємцям ліміт каси та терміни здавання готівкової виручки (готівки) не встановлюють.

Підприємства мають право тримати в позаробочий час у своїх касах готівкову виручку (готівку) у межах, що не перевищують самостійно встановлений ними ліміт каси.

Готівкову виручку (готівку), що перевищує самостійно встановлений ліміт каси, здають до банків для її зарахування на банківські рахунки.

Суб'єкти господарювання здають готівкову виручку (готівку) для переказу на банківські рахунки суб'єктів господарювання до операторів поштового зв'язку, національних операторів і небанківських фінансових

установ, які в установленому законодавством порядку отримали ліцензію на переказ коштів у національній валюті без відкриття рахунку.

Готівкову виручку (готівку) здають для зарахування на будь-який банківський рахунок суб'єкта господарювання на його вибір. Підприємство визначає і встановлює за погодженням із банком (у якому відкрито рахунок підприємства, на який зараховують кошти) терміни здавання ним готівкової виручки (готівки) для її зарахування на рахунки в банках відповідно до таких вимог (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

**Визначення термінів здавання готівки в банківську установу
(п. 48 Положення про ведення касових операцій
у національній валюті в Україні № 148)**

Особливості підприємств	Терміни здавання готівки в банк
1) для підприємств, розташованих у населених пунктах, де є банк	щодня (у день надходження готівкової виручки (готівки) до їхніх кас)
2) для підприємств, розташованих у населених пунктах, де немає банків	не рідше ніж один раз на п'ять робочих днів
3) для підприємств, у яких час закінчення робочого дня (зміни), установлений правилами внутрішнього трудового розпорядку і графіками змінності відповідно до законодавства України, не дає змогу забезпечити здавання готівкової виручки (готівки) у день її надходження	наступного за днем надходження готівкової виручки (готівки) до каси дня

Суб'єкти господарювання не мають права накопичувати готівкову виручку (готівку) у своїх касах понад установлений ліміт каси для здійснення витрат до настання термінів цих виплат. Згідно із законодавством виокремлюють такі способи розрахунку ліміту каси (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Способи розрахунку ліміту каси

Способи	Опис
1	2
За середньоденними надходженнями готівки в касу	Цей спосіб підходить тим підприємствам, які здійснюють реалізацію товарів (продукції) та послуг за готівкові кошти. Підприємство може у своєму Порядку розрахунку ліміту каси встановити будь-який період для такого розрахунку. Наприклад, воно може

1	2
	<p>взяти готівкові надходження за 6 або й за всі 12 місяців і на їх підставі обчислити середньоденний показник. Однак при цьому доцільно враховувати, у які саме періоди підприємство отримує найбільші надходження в касу. Якщо надходження приблизно однакові протягом року, то можна обчислювати ліміт каси на підставі показників усіх 12 місяців року.</p> <p>Положення "Про ведення касових операцій у національній валюті в Україні" № 148 не містить обмежень щодо виду готівкових надходжень, які вносять до розрахунку ліміту каси.</p> <p>Отже, до такого розрахунку, окрім виручки від реалізації продукції (послуг), можна вносити:</p> <ul style="list-style-type: none"> суми, отримані від реалізації основних засобів та іншого майна; суми погашення дебіторської заборгованості; відшкодування матеріальних збитків; повернені підзвітні суми; суми фінансової допомоги (поворотної та безповоротної) тощо
За середньоденною видачею готівки з каси	<p>Цей спосіб доцільно застосовувати тим підприємствам, які не здійснюють торгівлю за готівкові кошти і мають або нульові, або дуже незначні надходження готівки в касу з інших джерел.</p> <p>Як під час першого способу, потрібно вибрати для розрахунку період року, у якому здійснюють найбільшу кількість готівкових виплат. Враховувати слід також суми, видані з каси на різні потреби, зокрема:</p> <ul style="list-style-type: none"> видача готівки під звіт, на відрядження; виплата засновникові частки в статутному капіталі; виплата (повернення) фінансової допомоги; гроші, видані з каси для їх здавання в банк тощо
Згідно з прогнозними розрахунками	<p>Порядок установа ліміту каси за прогнозними розрахунками можуть застосовувати підприємства (п. 50 Положення "Про ведення касових операцій у національній валюті в Україні" № 148):</p> <ul style="list-style-type: none"> які розпочинають свою діяльність; діяльність яких була пов'язана виключно з безготівковими розрахунками та які отримали право на здійснення додаткового виду діяльності, що передбачає здійснення готівкових розрахунків. <p>Такий спосіб розрахунку ліміту каси ґрунтується на очікуваних обсягах надходження готівкової виручки, тобто теоретично ліміт може бути будь-якого розміру. Проте встановлюють такий ліміт лише на перші три місяці роботи, починаючи з дня першого готівкового розрахунку</p>

1	2
	<p>Протягом двох тижнів після закінчення цього періоду "прогнозний" ліміт потрібно буде переглядати з урахуванням фактичних показників діяльності.</p> <p>Установлений ліміт каси можуть переглядати у зв'язку зі змінами законодавства України або за наявності відповідних обставин (зміни в надходженнях/видатках готівки, внутрішнього трудового розпорядку/графіків змінності тощо, п. 55 Положення № 148)</p>

Готівка під звіт або на відрядження видається суб'єктами господарювання підзвітним особам відповідно до законодавства України.

Штрафи за порушення касової дисципліни: від 100 до 200 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, тобто від 1 700 до 3 400 грн (ст. 163–15 Кодексу України про адміністративні правопорушення), зокрема за:

перевищення граничних сум розрахунків готівкою;
недотримання установлених законодавством вимог щодо забезпечення можливості розрахунків за товари (послуги) з використанням електронних платіжних засобів.

За повторне порушення протягом року – штраф від 500 до 1 000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (від 8 500 до 17 000 грн).

Контрольні запитання для самодіагностики

1. У чому полягає сутність безготівкових розрахунків? Назвіть їхні переваги над готівковим обігом.

2. Які види платіжних інструментів закріплено Інструкцією "Про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті"?

3. Які види рахунків можуть відкривати банки або інші установи – учасники платіжної системи своїм клієнтам?

4. Який порядок формування міжнародного номера банківського рахунку (IBAN) в Україні?

5. Які існують обмеження до використання векселів?

6. У чому полягає основна перевага використання акредитива? Які основні його види?

7. Яка послідовність списання банком коштів з рахунку клієнта?
8. У чому полягає сутність розрахунково-касового обслуговування?
9. Який нормативний документ регулює порядок ведення касових операцій у національній валюті України юридичними особами?
10. Які граничні суми розрахунків готівкою закріплено законодавчо?
11. Який порядок формування ліміту залишку готівки в касі?
12. Які існують способи розрахунку ліміту каси?
13. Хто розробляє й затверджує Порядок оприбуткування готівки в касі? Які основні складові він містить?
14. Які існують штрафи за порушення касової дисципліни?

Рекомендована література: [1 – 4; 5; 6; 12; 20].

Тема 3. Грошові потоки суб'єктів бізнесу

Нормативно-правова база для опрацювання теми

1. Господарський кодекс України № 436-IV від 16.01.2003 р., зі змінами та доповненнями (<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15>).
2. Цивільний кодекс України: Закон України № 435-IV від 16.01.2003 р., зі змінами і доповненнями (<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/435-15>).
3. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI, зі змінами і доповненнями (<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/conv>).
4. Закон України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" № 966 від 16.06.1999 р. IV (<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/996-14>).
5. Наказ Міністерства фінансів України "Про затвердження Методичних рекомендацій щодо заповнення форм фінансової звітності" № 433 від 28.03.2013 р., зі змінами і доповненнями (http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=382859&cat_id=293536).
6. Наказ Міністерства промислової політики України "Про затвердження Методичних рекомендацій з формування собівартості продукції (робіт, послуг) у промисловості" № 373 від 09.07.2007 р. (<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0373581-07>).

7. Наказ Міністерства фінансів України "Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності" № 73 від 07.02.2013 р. (<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>).

8. Наказ Міністерства фінансів України "Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 9 "Запаси" № 246 від 20.10.1999 р. (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99>).

9. Наказ Міністерства фінансів України "Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 15 "Доход" № 290 від 29.11.1999 р. (<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99>).

10. Наказ Міністерства фінансів України "Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 16 "Витрати" №318 від 31.12.1999 р. (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00>).

11. Міжнародний стандарт фінансової звітності 15 "Дохід від договорів з клієнтами" (<https://zakon.help/article/msfz-15-dohid-vid-dogovoriv-z-klientami-msfz-15-dohid>).

Зміст основних понять і термінів за темою

Грошові надходження – це сума грошових коштів, яка має надійти чи надійшла від різних видів діяльності на рахунки в банку чи до каси підприємства.

Звичайна діяльність – це будь-яка основна діяльність підприємства, а також операції, що її забезпечують або виникають внаслідок її проведення.

Операційна діяльність – це основна діяльність підприємства, а також інші види діяльності, які не є інвестиційною чи фінансовою діяльністю.

Основна діяльність – це операції, пов'язані з виробництвом або реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг), що є головною метою створення підприємства і забезпечують основну частку його доходу.

Інвестиційна діяльність – це придбання та реалізація тих необоротних активів, а також тих фінансових інвестицій, які не є складовою частиною еквівалентів грошових коштів.

Фінансова діяльність – це діяльність, яка приводить до змін розміру і складу власного та позикового капіталу підприємства.

Методичні рекомендації до опрацювання теми

Грошові надходження – це сума грошових коштів, яка має надійти чи надійшла від різних видів діяльності на рахунки в банку чи до каси підприємства.

Види грошових надходжень цілком зумовлені видами господарської діяльності підприємства.

НП(С)БО 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності" визначено, що **звичайна діяльність** – це будь-яка основна діяльність підприємства, а також операції, що її забезпечують або виникають внаслідок її проведення [16].

У межах звичайної діяльності виокремлюють грошові надходження від операційної, інвестиційної, фінансової діяльності.

Операційна діяльність – це основна діяльність підприємства, а також інші види діяльності, які не є інвестиційною чи фінансовою діяльністю.

Основна діяльність – це операції, пов'язані з виробництвом або реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг), що є головною метою створення підприємства і забезпечують основну частку його доходу.

Інші операційні доходи містять дохід від операційної оренди активів; дохід від операційних курсових різниць; відшкодування раніше списаних активів; дохід від реалізації оборотних активів (крім фінансових інвестицій, необоротних активів, утримуваних для продажу, та групи вибуття); дохід від списання кредиторської заборгованості тощо. До цих доходів також належать дохід від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції та дохід від зміни вартості біологічних активів.

Інвестиційна діяльність – це придбання та реалізація тих необоротних активів, а також тих фінансових інвестицій, які не є складовою еквівалентів грошових коштів.

Рух грошових коштів у результаті інвестиційної діяльності визначають на основі аналізу змін у статтях розділу балансу "Необоротні активи" та статті "Поточні фінансові інвестиції".

У процесі здійснення інвестиційної діяльності підприємство може отримувати надходження:

від продажу акцій або боргових зобов'язань інших підприємств, а також часток у капіталі інших підприємств (інші, ніж надходження

за такими інструментами, що визнають як еквіваленти грошових коштів, або за такими, що утримують для дилерських або торговельних цілей);

від продажу інвестиційної нерухомості, необоротних активів, утримуваних для продажу, та групи вибуття, а також інших довготермінових необоротних активів (окрім фінансових інвестицій);

від продажу дочірніх підприємств та інших господарських одиниць (за вирахуванням грошових коштів, реалізованих у складі майнового комплексу);

у вигляді відсотків за позики, надані іншим сторонам (інші, ніж позики, здійснені фінансовою установою), за фінансовими інвестиціями в боргові цінні папери, за використання переданих у фінансову оренду необоротних активів тощо;

у вигляді дивідендів як результат придбання акцій або часток у капіталі інших підприємств (окрім виплат за такими інструментами, які визнають як еквіваленти грошових коштів, або за такими, що утримають для дилерських або торговельних цілей);

від повернення авансів (окрім авансів, пов'язаних з операційною діяльністю) та позик, наданих іншим сторонам (інші надходження, ніж аванси та позики фінансової установи), надходження грошових коштів від ф'ючерсних контрактів, форвардних контрактів, опціонів тощо (за винятком тих контрактів, які укладають для основної діяльності підприємства, або коли надходження класифікують як фінансову діяльність); інші надходження, не передбачені в зазначених статтях.

Фінансова діяльність – це діяльність, яка приводить до змін розміру і складу власного та позикового капіталу підприємства.

Рух грошових коштів у результаті фінансової діяльності визначають на основі змін у статтях балансу за розділом "Власний капітал" і статтях, пов'язаних із фінансовою діяльністю, у розділах балансу: "Довготермінові зобов'язання і забезпечення" та "Поточні зобов'язання і забезпечення" ("Короткотермінові кредити банків", "Поточна заборгованість за довготерміновими зобов'язаннями", "Поточні зобов'язання за розрахунками з учасниками" тощо).

Формування грошових надходжень від фінансової та інвестиційної діяльності не має чітких і однозначних умов. Цей процес залежить від ситуації на фінансовому ринку, ефективності вкладення засобів у цінні папери і проведення операцій із цінними паперами на фондовому ринку,

від відсотків за банківськими внесками, дивідендами від вкладення в акції акціонерних підприємств і т. ін.

Грошовий потік – це сукупність розподілених у часі надходжень і витрат грошових коштів та їх еквівалентів, пов'язаних із господарською діяльністю суб'єкта господарювання.

Вхідним грошовим потоком є надходження грошових коштів і їх еквівалентів від операційної діяльності, надходження від інвестиційної діяльності, мобілізація фінансових ресурсів на ринку капіталів.

Вихідним грошовим потоком є використання грошових коштів і їх еквівалентів та оплата рахунків контрагентів, фінансування реальних і фінансових інвестицій, погашення заборгованості, сплата податків, виплата дивідендів.

Традиційний грошовий потік розраховують як суму чистого прибутку та нарахованої амортизації.

Чистий грошовий потік становить загальну зміну в залишках грошових коштів підприємства за аналізований період. Його розраховують як різницю між надходженнями та видатками грошових коштів.

Дані про рух грошових коштів суб'єкта господарювання відображають у фінансовій звітності (форма № 3 "Звіт про рух грошових коштів"). У звіті подають дані про грошові потоки від різних видів діяльності суб'єкта господарювання: операційної, інвестиційної, фінансової.

Основним джерелом фінансового забезпечення є грошовий потік від операційної діяльності.

Для визначення операційного грошового потоку використовують:

прямий метод розрахунку на основі прямого визначення суми вхідного та вихідного грошових потоків від операційної діяльності;

непрямий метод розрахунку на основі корегування суми чистого прибутку суб'єкта господарювання.

Розрахунок чистого грошового потоку за видами діяльності непрямим методом здійснюють за таким алгоритмом.

Чистий грошовий потік від операційної діяльності:

$$\text{ЧГП}_0 = \text{ЧП} + A_{O3} + A_{HMA} \pm \Delta ДЗ \pm \Delta З_{TM} \pm \Delta КЗ \pm \Delta P, \quad (3.1)$$

де ЧП – чистий прибуток суб'єкта господарювання;

A_{O3} – амортизація основних засобів;

A_{HMA} – амортизація нематеріальних активів;

$\Delta ДЗ$ – приріст (зменшення) суми дебіторської заборгованості;

$\Delta З_{ТМ}$ – приріст (зменшення) суми запасів товарно-матеріальних цінностей (ТМЦ);

$\Delta КЗ$ – приріст (зменшення) суми кредиторської заборгованості;

$\Delta Р$ – приріст (зменшення) суми резервного та інших страхових фондів.

Чистий грошовий потік від інвестиційної діяльності:

$$ЧГП_i = P_{OЗ} + P_{HMA} + P_{ДФI} + P_{BA} + Дп - П_{OЗ} - \Delta НКБ - П_{HMA} - П_{ДФI} - B_{BA}, \quad (3.2)$$

де $P_{OЗ}$, $П_{OЗ}$ – відповідно сума реалізації та придбання основних засобів;

P_{HMA} , $П_{HMA}$ – відповідно сума реалізації та придбання нематеріальних активів;

$P_{ДФI}$, $П_{ДФI}$ – відповідно сума реалізації та придбання довготермінових фінансових інвестицій;

P_{BA} , B_{BA} – відповідно сума реалізації та викупу власних активів;

$Дп$ – сума дивідендів (відсотків), отриманих підприємством за довготерміновими фінансовими інструментами;

$\Delta НКБ$ – приріст незавершеного капітального будівництва.

Чистий грошовий потік від фінансової діяльності:

$$ЧГП_{\phi} = З_{BK} + З_{DK} + З_{KK} + ЦФ - П_{DK} - П_{KK} - Д_{BK}, \quad (3.3)$$

де $З_{BK}$ – сума додатково залученого із зовнішніх джерел власного капіталу;

$З_{DK}$ – сума додатково залучених довготермінових кредитів;

$З_{KK}$ – сума додатково залучених короткотермінових кредитів;

$ЦФ$ – сума коштів отриманого цільового фінансування;

$П_{DK}$ – сума погашення основного боргу за довготерміновими кредитами;

$П_{KK}$ – сума погашення основного боргу за короткотерміновими кредитами;

$Д_{BK}$ – сума дивідендів (відсотків), виплачених власникам суб'єкта господарювання (акціонерам) на вкладений капітал.

Загальний чистий грошовий потік певного періоду:

$$\text{ЧГП}_3 = \text{ЧГП}_O + \text{ЧГП}_I + \text{ЧГП}_\Phi, \quad (3.4)$$

де ЧГП_3 – загальний чистий грошовий потік;

ЧГП_O – чистий грошовий потік від операційної діяльності;

ЧГП_I – чистий грошовий потік від інвестиційної діяльності;

ЧГП_Φ – чистий грошовий потік від фінансової діяльності.

Розрахунок чистого грошового потоку прямим методом наведено в табл. 3.1.

Таблиця 3.1

Розрахунок чистого грошового потоку прямим методом

Залишок коштів на початок періоду		
Види діяльності	Надходження (+)	Витрати (-)
Операційна	Від реалізації продукції, послуг. Аванси отримані від суб'єктів господарювання. Від погашення дебіторської заборгованості. Інші надходження	Придбання сировини, матеріалів, напівфабрикатів у постачальників. Сплата заборгованості постачальникам. Аванси, надані постачальникам. Виплати заробітної плати працівникам. Сплачені податки до бюджету та позабюджетних фондів. Інші виплати під час операційної діяльності
Інвестиційна	Продаж довготермінових активів. Дивіденди, відсотки, інші надходження від довготермінових фінансових інвестицій. Надходження від повернення інших фінансових вкладень	Придбання довготермінових активів. Капітальні активи. Надання довготермінових позик іншим суб'єктам господарювання
Фінансова	Отримання довго- та короткотермінових кредитів і позик від банків та фінансових інституцій. Надходження від емісії цінних паперів. Отримане цільове фінансування	Повернення довго- та короткотермінових кредитів і позик фінансовим інституціям. Виплата дивідендів. Викуп акцій власної емісії

Виокремлюють такі критерії ефективності управління грошовими потоками:

загальні: прибуток, ліквідність, структура капіталу, мінімізація оподаткування;

специфічні: абсолютна величина грошового потоку, зведена вартість грошового потоку, термін мобілізації (імобілізації) грошового потоку тощо.

Для оцінювання грошового потоку використовують такі показники:

абсолютну величину грошового потоку від операційної, інвестиційної та фінансової діяльності, чистого грошового потоку;

суму грошового потоку до фінансування (FCF – *Free Cash Flow*):

$$FCF = CF_0 + CF_1 - B, \quad (3.5)$$

де CF_0 – операційний грошовий потік,

CF_1 – інвестиційний грошовий потік,

B – відсоткові платежі.

Нетто-грошовий потік – абсолютна величина грошових коштів, акумульованих суб'єктом господарювання за певний період, доступна власникам суб'єкта господарювання. Це сума грошових коштів, реінвестованих у господарську діяльність суб'єкта господарювання, та грошовий потік на користь власників (виплата дивідендів). Нетто-грошовий потік є інструментом реалізації фінансовим менеджментом концепції максимізації достатку акціонерів.

Пріоритетний грошовий потік містить виплати, необхідні для нормального функціонування підприємства, наприклад, виплату відсотків за короткотерміновий кредит і податкові платежі.

Дискретний грошовий потік містить виплати, які не є обов'язковими. До них традиційно долучають витрати, пов'язані з поглинанням інших компаній купівлею цінних паперів, виплатою дивідендів, надходженням від продажу фіксованих активів, філіалів, цінних паперів тощо.

Контрольні запитання для самодіагностики

1. Визначте поняття "грошові кошти", "еквіваленти грошових коштів", "грошові потоки".

2. Наведіть класифікацію грошових потоків.

3. Охарактеризуйте склад вхідних грошових потоків суб'єкта господарювання та завдання управління ними.

4. Наведіть склад вихідних грошових потоків суб'єкта господарювання та завдання управління ними.

5. Охарактеризуйте аналіз грошових потоків і забезпечення перевищення надходження коштів над витратами.

Рекомендована література: [1 – 6; 15; 16; 20; 22].

Тема 4. Формування і розподіл прибутку

Нормативно-правова база для опрацювання теми

1. Бюджетний кодекс України від 13.03.2012 р. № 4495-VI. (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>).

2. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV. (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>).

3. Митний кодекс України від 13.03.2012 р. № 4495-VI. (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>).

4. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. (<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>).

5. Про акціонерні товариства : Закон України від 27.07.2022 р. № 2465-IX. (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2465-20 #n1985>).

6. Про господарські товариства : Закон України від 19.09.1991 р. № 1576-XII. Дата оновлення 31.03.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-12> (дата звернення: 01.08.2024).

7. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо заповнення форм фінансової звітності : Наказ Міністерства фінансів України від 28.03.2013 р. № 433. (<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0433201-13/conv>).

8. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності" : Наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73. (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>).

9. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 15 "Дохід" : Наказ Міністерства фінансів України від 29.11.1999 р. № 290. (URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99>).

10. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 16 "Витрати" : Наказ Міністерства фінансів України від 31.12.1999 р. № 290. (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00>).

11. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю : Закон України від 06.02.2018 р. № 2275-VIII. (URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19>).

Зміст основних понять і термінів за темою

Фінансовий результат – це прибуток або збиток, який отримує суб'єкт господарювання внаслідок своєї діяльності.

Прибуток – це сума, на яку доходи перевищують пов'язані з ними витрати.

Збиток – це перевищення суми витрат над сумою доходу, для отримання якого були здійснені ці витрати.

Прибуток від операційної діяльності становить сукупний обсяг прибутку від реалізації продукції та прибутку від інших операцій, що не належать до інвестиційної або фінансової діяльності.

Валовий прибуток – це прибуток, розрахований як різниця між чистим доходом від реалізації продукції та собівартістю реалізованої продукції.

Чистий фінансовий результат підприємство отримує на основі фінансового результату до оподаткування з урахуванням витрат (доходів) з податку на прибуток.

Нерозподілений прибуток – це частина прибутку, що не розподіляється, а утримується підприємством, зазвичай, із метою реінвестування у його діяльність.

Дивіденди – це частина чистого прибутку, розподілена між учасниками (власниками) згідно з часткою їхньої участі у власному капіталі підприємства.

Показники рентабельності характеризують ефективність роботи підприємства загалом, дохідність різних напрямів діяльності (виробничої, підприємницької, інвестиційної), окупність витрат.

Рентабельність капіталу розраховують відношенням валового або чистого прибутку до середньорічної вартості всього інвестованого капіталу чи окремих його складових: власного, залученого, позикового, перманентного тощо.

Рентабельність продажу розраховують діленням валового або чистого прибутку на суму отриманої виручки від реалізацій продукції, робіт і послуг.

Рентабельність основної діяльності розраховують через відношення валового прибутку підприємства до собівартості реалізованої продукції.

Звіт про фінансові результати (звіт про сукупний дохід) – це звіт про доходи, витрати і фінансові результати діяльності підприємства.

Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) визначають шляхом вирахування з доходу від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг наданих знижок, вартості повернутих раніше проданих товарів, доходів, що за договорами належать комітентам (принципалам тощо), а також податків і зборів.

Дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) – це загальний дохід (виручка) від реалізації продукції, товарів, робіт або послуг без вирахування наданих знижок, повернення раніше проданих товарів та непрямих податків і зборів (податку на додану вартість, акцизного збору тощо).

Собівартість продукції (робіт, послуг) – це витрати підприємства, пов'язані з виробництвом продукції, виконанням робіт і наданням послуг.

Витратами звітного періоду визнають або зменшення активів, або збільшення зобов'язань, що призводить до зменшення власного капіталу підприємства (за винятком зменшення капіталу внаслідок його вилучення або розподілу власниками), за умови, що ці витрати можна достовірно оцінити.

Собівартість реалізованої продукції (робіт, послуг) складається з виробничої собівартості продукції (робіт, послуг), реалізованої протягом звітного періоду, нерозподілених постійних загальновиробничих витрат і наднормативних виробничих витрат.

Витрати операційної діяльності містять собівартість реалізованої продукції, адміністративні витрати, витрати на збут, інші операційні витрати.

До фінансових витрат належать витрати на проценти (за користування отриманими кредитами, за випущеними облігаціями, за фінансовою орендою тощо) та інші витрати підприємства, пов'язані із запозиченнями

(крім фінансових витрат, які включають до собівартості кваліфікаційних активів відповідно до П(С)БО 31 "Фінансові витрати").

Елемент витрат – це сукупність економічно однорідних витрат.

Прямі витрати – це витрати, що можна віднести безпосередньо до конкретного об'єкта витрат економічно доцільним шляхом.

Об'єкт витрат – це продукція, роботи, послуги або вид діяльності підприємства, які потребують визначення пов'язаних з їх виробництвом (виконанням) витрат.

Методичні рекомендації до опрацювання теми

Згідно з Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 15 "Дохід", затвердженим наказом Міністерства фінансів України № 290 від 29 листопада 1999 р., **дохід** визнають під час збільшення активу або зменшення зобов'язання, що зумовлює зростання власного капіталу (за винятком зростання капіталу за рахунок внесків учасників підприємства), за умови, що оцінка доходу можна достовірно визначити.

У бухгалтерському обліку відповідно до п.7 П(С)БО 15 "Дохід" визнані **доходи класифікують** за такими групами [17]:

а) дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) – це загальний дохід (виручка) від реалізації продукції, товарів, робіт або послуг без вирахування наданих знижок, повернення раніше проданих товарів та непрямих податків і зборів (податку на додану вартість, акцизного збору тощо);

б) чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) визначають через вирахування з доходу від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг наданих знижок, вартості повернутих раніше проданих товарів, доходів, що за договорами належать комітентам (принципалам тощо), а також податків і зборів;

в) інші операційні доходи (включають суми інших доходів від операційної діяльності підприємства, крім чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), зокрема: дохід від операційної оренди активів; дохід від операційних курсових різниць; відшкодування раніше списаних активів; дохід від роялті, відсотків, отриманих на залишки коштів на поточних рахунках у банках; дохід від реалізації оборотних активів

(окрім фінансових інвестицій), необоротних активів, утримуваних для продажу, та групи вибуття тощо);

г) фінансові доходи (включають дивіденди, відсотки та інші доходи, отримані від фінансових інвестицій (окрім доходів, які обліковують за методом участі в капіталі));

д) інші доходи (включають дохід від реалізації фінансових інвестицій; дохід від неопераційних курсових різниць та інші доходи, які виникають у процесі господарської діяльності, але не пов'язані з операційною діяльністю підприємства).

Податковий кодекс визначає **продаж (реалізацію) товарів** як будь-які операції, що здійснюються згідно з договорами купівлі-продажу, міни, поставки та іншими господарськими, цивільно-правовими договорами, які передбачають передачу прав власності на такі товари за плату або компенсацію незалежно від термінів її надання, а також операції з безоплатного надання товарів.

Не вважають продажем товарів операції з надання товарів у межах договорів комісії (консигнації), поруки, схову (відповідального зберігання), доручення, довірчого управління, оперативного лізингу (оренди), інших цивільно-правових договорів, які не передбачають передачі прав власності на такі товари [10].

Продаж результатів робіт (послуг) – це будь-яка операція господарського, цивільно-правового характеру з виконання робіт, надання послуг, надання права на користування або розпоряджання товарами, зокрема нематеріальними активами та іншими об'єктами власності, що не є товарами, за умови компенсації їхньої вартості, а також операції з безоплатного надання результатів робіт (послуг). Продаж результатів робіт (послуг) містить надання права на користування товарами за договорами оперативного лізингу (оренди), продажу, передавання права відповідно до авторських або ліцензійних договорів, а також інші способи передавання об'єктів авторського права, патентів, знаків для товарів і послуг, інших об'єктів права інтелектуальної, зокрема промислової власності.

Підприємства реалізують продукцію відповідно до укладених договорів безпосередньо зі споживачами, органами матеріально-технічного постачання і збуту, через оптові та роздрібні торговельні підприємства, товарні біржі, а також власну мережу з продажу продукції, виконання робіт, надання послуг. Певну частину продукції державних підприємств

і підприємств інших форм власності реалізують через систему державних контрактів і державного замовлення для загальнодержавних потреб.

Виручка від реалізації продукції – це сума грошових коштів, отриманих підприємством від реалізації продукції, надання послуг і виконаних робіт за діючими цінами (рис. 4.1).

Валовий дохід – виручка від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)				
Чистий дохід – виручка від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)		Акцизний збір	Податок на додану вартість	Інші вирахування з доходу
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	Валовий прибуток			

Рис. 4.1. Структура виручки від реалізації продукції

Відповідно до п. 7 П(С)БО 15 "Дохід" дохід (виручку) від реалізації продукції (товарів, інших активів) визнають у разі наявності всіх наведених умов:

- покупцеві передано ризики й вигоди, пов'язані з правом власності на продукцію (товар, інший актив);
- підприємство не здійснює надалі управління та контроль за реалізованою продукцією (товарами, іншими активами);
- сума доходу (виручка) може бути достовірно визначена;
- є впевненість, що в результаті операції відбудеться збільшення економічних вигод підприємства, а витрати, пов'язані з цією операцією, можуть бути достовірно визначені [17].

Для визначення виручки від реалізації продукції підприємства застосовують касовий метод і метод нарахувань.

За касовим методом доходом або виручкою підприємства за певний період визнають суму грошових коштів, що надійшла від покупців протягом цього періоду в його касу або на розрахунковий рахунок за продукцію, фактично відвантажену покупцям (або за фактично здійснені та надані для них роботи і послуги).

За методом нарахувань доходом або виручкою підприємства за певний період визнають вартість продукції (наданих послуг, виконаних робіт), відвантаженої покупцям протягом цього періоду, незалежно від того, оплачена вона ними в цьому періоді чи ні.

За наявності залишків нереалізованої продукції використовують "рівняння товарного балансу":

$$P = O_p + T - O_k, \quad (4.1)$$

де P – виручка від реалізації продукції;

T – обсяг реалізованої продукції за період, що аналізують;

O_p, O_k – перехідні залишки нереалізованої, а за потреби – також і реалізованої, але не оплаченої продукції, відповідно на початок і на кінець періоду.

До залишків нереалізованої, а також реалізованої, але не оплаченої продукції належать:

залишки готової продукції на складах підприємства;

відвантажена продукція, виконані роботи, надані послуги, не оплачені покупцями, оскільки не настав термін їх оплати;

відвантажена продукція, виконані роботи, надані послуги, не оплачені в термін покупцями;

товари на відповідальному зберіганні в покупців, що відбувається, коли покупець, одержавши товар, відмовляється від його оплати з причин якості, комплектності, термінів відвантаження або інших порушень господарських угод щодо поставки товарів.

Податковий кодекс визначає **ринкову ціну** як ціну, за якою товари (роботи, послуги) передають іншому власнику за умови, що продавець бажає передати такі товари (роботи, послуги), а покупець бажає їх отримати на добровільній основі, обидві сторони є взаємно незалежними юридично та фактично, володіють достатньою інформацією про такі товари (роботи, послуги), а також ціни, які склалися на ринку ідентичних (а за їх відсутності – однорідних) товарів (робіт, послуг) у порівняних економічних (комерційних) умовах. Однак формування ціни на будь-який вид продукції має відбуватися на основі певної цінової політики.

Податковим кодексом надано визначення звичайної ціни та встановлено методи її визначення.

Звичайна ціна – це ціна товарів (робіт, послуг), визначена сторонами договору, якщо інше не встановлено цим кодексом. Якщо не доведено зворотне, вважають, що така звичайна ціна відповідає рівню ринкових цін. Це визначення не поширюється на операції, що визнають контрольованими відповідно до ст. 39 Податкового кодексу України [10].

Ринок товарів (робіт, послуг) – це сфера обігу товарів (робіт, послуг), що визначають з огляду на можливості покупця (продавця) без значних додаткових витрат придбати (реалізувати) товар (роботи, послуги) на найближчій для покупця (продавця) території.

У разі, якщо ціни (націнки) на товари (роботи, послуги) підлягають державному регулюванню відповідно до законодавства, звичайною вважають ціну, установлену відповідно до правил такого регулювання.

Це положення не поширюється на випадки, коли встановлюють мінімальну ціну продажу або індикативну ціну. У такому разі звичайною ціною вважають ціну, визначену сторонами договору, але не нижчу за мінімальну або індикативну ціну.

Якщо під час здійснення операції обов'язковим є проведення оцінювання, то вартість об'єкта оцінювання є підставою для визначення звичайної ціни для цілей оподаткування.

Під час проведення аукціону (публічних торгів) звичайною вважають ціну, яка склалася за результатами такого аукціону (публічних торгів).

Якщо постачання товарів (робіт, послуг) здійснюють на підставі форвардного або ф'ючерсного контракту, то звичайною ціною є ціна, яка відповідає форвардній або ф'ючерсній ціні на дату укладення такого контракту.

Якщо продаж (відчуження) товарів, зокрема майна, переданого в заставу позичальником із метою забезпечення вимог кредитора, здійснюють у примусовому порядку згідно із законодавством, звичайною ціною є ціна, сформована під час такого продажу.

Згідно з положеннями Податкового кодексу передбачено конкретні методи визначення звичайних цін, які застосовують у міжнародній практиці, а саме:

метод порівняльної неконтрольованої ціни (аналогів продажу), згідно з яким звичайну ціну визначають за ціною на ідентичні (а за їх відсутності – однорідні) товари (роботи, послуги), що реалізують (придбають) не пов'язаній із продавцем (покупцем) особі за звичайних умов діяльності;

метод ціни перепродажу, згідно з яким застосовують договірну ціну товарів (робіт, послуг), визначену під час подальшого продажу таких товарів (робіт, послуг) покупцем третій особі, за вирахуванням відповідної націнки та витрат, пов'язаних зі збутом;

метод "витрати плюс", згідно з яким застосовують ціну, що складається із собівартості готової продукції (товарів, робіт, послуг), яку визначає продавець, і відповідної націнки, звичайної для відповідного виду діяльності за зіставних умов;

метод розподілення прибутку, сутність якого полягає в тому, що визначають прибуток від операції, який потрібно розподілити між її учасниками. Такий прибуток розподіляють на економічно обґрунтованій основі, що наближує цей розподіл до розподілу прибутку, який отримали б учасники операцій, якби були непов'язаними особами;

метод чистого прибутку, який ґрунтується на порівнянні показників рентабельності операції, які розраховують на підставі відповідної бази (такої, як витрати, обсяг реалізації, активи), з аналогічними показниками рентабельності операцій між непов'язаними особами в зіставних економічних умовах [10].

Базою для встановлення ціни на продукцію є її собівартість і прибуток, який підприємство може отримати з урахуванням рівня ринкових цін на аналогічну продукцію. Собівартість виготовлення продукції та прибуток, що припадає на одиницю продукції, формують її **ціну виробництва**:

$$Ц_{\text{в}} = C + П, \quad (4.2)$$

де $C_{\text{в}}$ – ціна виробництва продукції;

C – повна собівартість одиниці продукції;

$П$ – прибуток, що припадає на одиницю продукції.

Під час реалізації продукції, згідно з чинним законодавством України, до складу **реалізаційної (відпускної) ціни виробника** слід включити непрямі податки: акцизний податок (для підакцизних товарів) та податок на додану вартість:

$$Ц_{\text{р}} = C_{\text{в}} + A + \text{ПДВ}, \quad (4.3)$$

де $C_{\text{р}}$ – ціна реалізації продукції;

A – акцизний податок;

ПДВ – податок на додану вартість.

Роздрібну ціну розраховують таким чином:

$$Ц_{\text{роз}} = C_{\text{р}} + \text{ТН}, \quad (4.4)$$

де ТН – торговельна надбавка.

Згідно з П(С)БО 16, **витратами** звітнього періоду визнають або зменшення активів, або збільшення зобов'язань, що призводить до зменшення власного капіталу підприємства (за винятком зменшення капіталу внаслідок його вилучення або розподілу власниками), за умови, що ці витрати можуть бути достовірно оцінені [18].

Витрати господарської діяльності підприємства містять:

витрати операційної діяльності: *собівартість реалізованої продукції, адміністративні витрати, витрати на збут, інші операційні витрати;*

витрати, не пов'язані з операційною діяльністю: *витрати від участі в капіталі, фінансові витрати, інші витрати;*

витрати з податку на прибуток.

Згідно з Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 16 "Витрати" **собівартість реалізованої продукції** (робіт, послуг) складається з виробничої собівартості продукції (робіт, послуг), реалізованої протягом звітнього періоду, нерозподілених постійних загальновиробничих витрат і наднормативних виробничих витрат [18].

До виробничої собівартості продукції (робіт, послуг) належать:

прямі матеріальні витрати, що містять вартість сировини та основних матеріалів, які утворюють основу вироблюваної продукції, купівельних напівфабрикатів і комплектуючих виробів, допоміжних та інших матеріалів, що можна безпосередньо зарахувати до конкретного об'єкта витрат;

прямі витрати на оплату праці, що включають заробітну плату та інші виплати робітникам, зайнятим у виробництві продукції, виконанні робіт або наданні послуг, які можна безпосередньо зарахувати до конкретного об'єкта витрат;

інші прямі витрати містять усі інші виробничі витрати, які можна безпосередньо зарахувати до конкретного об'єкта витрат, зокрема відрахування на соціальні заходи, плату за оренду земельних і майнових паїв, амортизацію, втрати від браку, які складаються з вартості остаточно забракованої з технологічних причин продукції (виробів, вузлів, напівфабрикатів), зменшеної на її справедливую вартість, і витрат на виправлення такого технічно неминучого браку;

загальновиробничі витрати містять витрати на управління виробництвом; амортизацію основних засобів загальновиробничого (цехового, дільничого, лінійного) призначення; амортизацію нематеріальних активів загальновиробничого (цехового, дільничого, лінійного) призначення; витрати на утримання, експлуатацію та ремонт, страхування, операційну оренду основних засобів, інших необоротних активів загальновиробничого призначення; витрати на вдосконалення технології й організації виробництва; витрати на опалення, освітлення, водопостачання, водовідведення та інше утримання виробничих приміщень; витрати на обслуговування виробничого процесу; витрати на охорону праці, техніку безпеки й охорону навколишнього природного середовища та ін.

Загальновиробничі витрати поділяють на:

змінні, до яких належать витрати на обслуговування й управління виробництвом (цехів, дільниць), що змінюються прямо (або майже прямо) пропорційно до зміни обсягу діяльності. Змінні загальновиробничі витрати розподіляються на кожен об'єкт витрат із використанням бази розподілу (годин праці, заробітної плати, обсягу діяльності, прямих витрат тощо), з огляду на фактичну потужність звітного періоду;

постійні, до яких належать витрати на обслуговування й управління виробництвом, що залишаються незмінними (або майже незмінними) у разі зміни обсягу діяльності. Постійні загальновиробничі витрати розподіляються на кожен об'єкт витрат із використанням бази розподілу (годин праці, заробітної плати, обсягу діяльності, прямих витрат тощо) за умови нормальної потужності. Нерозподілені постійні загальновиробничі витрати зараховують до складу собівартості реалізованої продукції (робіт, послуг) у періоді їх виникнення. Загальна сума розподілених і нерозподілених постійних загальновиробничих витрат не може перевищувати їхню фактичну величину.

Витрати, пов'язані з операційною діяльністю, які не зараховують до собівартості реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг), розподіляють на:

1. Адміністративні витрати:

- загальні корпоративні витрати;
- витрати на службові відрядження й утримання апарату управління підприємством та іншого загальногосподарського персоналу;

- витрати на утримання основних засобів, інших матеріальних необоротних активів загальногосподарського використання;
- винагороди за професійні послуги;
- витрати на зв'язок;
- амортизація нематеріальних активів загальногосподарського використання;
- витрати на врегулювання спорів у судових органах;
- податки, збори та інші передбачені законодавством обов'язкові платежі (окрім податків, зборів та обов'язкових платежів, що включають до виробничої собівартості продукції, робіт, послуг);
- плата за розрахунково-касове обслуговування та інші послуги банків;
- інші витрати загальногосподарського призначення.

2. *Витрати на збут* містять такі витрати, пов'язані з реалізацією (збутом) продукції (товарів, робіт, послуг):

- витрати пакувальних матеріалів для затарювання готової продукції на складах готової продукції;
- витрати на ремонт тари;
- оплата праці та комісійні винагороди продавцям, торговим агентам і працівникам підрозділів, які забезпечують збут;
- витрати на рекламу та дослідження ринку (маркетинг);
- витрати на передпродажну підготовку товарів;
- витрати на відрядження працівників, зайнятих збутом;
- витрати на утримання основних засобів, інших матеріальних необоротних активів, пов'язаних зі збутом продукції, товарів, робіт, послуг (операційна оренда, страхування, амортизація, ремонт, опалення, освітлення, охорона);
- витрати на транспортування, перевалку і страхування готової продукції (товарів), транспортно-експедиційні та інші послуги, пов'язані з транспортуванням продукції (товарів) відповідно до умов договору поставки;
- витрати на гарантійний ремонт і гарантійне обслуговування;
- витрати на страхування призначеної для подальшої реалізації готової продукції (товарів), що зберігається на складі підприємства;
- витрати на транспортування готової продукції (товарів) між складами підрозділів (філій, представництв) підприємства;
- інші витрати, пов'язані зі збутом продукції, товарів, робіт, послуг.

3. Інші операційні витрати містять:

- витрати на дослідження та розробки відповідно до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 8 "Нематеріальні активи";
- собівартість реалізованих виробничих запасів;
- суму безнадійної дебіторської заборгованості та відрахування до резерву сумнівних боргів;
- втрати від операційної курсової різниці;
- втрати від знецінення запасів;
- нестачі та втрати від псування цінностей;
- визнані штрафи, пені, неустойки;
- витрати на утримання об'єктів соціально-культурного призначення;
- інші витрати операційної діяльності.

До фінансових витрат належать витрати на проценти (за користування отриманими кредитами, за випущеними облігаціями, за фінансовою орендою тощо) та інші витрати підприємства, пов'язані із запозиченнями (крім фінансових витрат, які належать до собівартості кваліфікаційних активів відповідно до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 31 "Фінансові витрати").

Втрати від участі в капіталі є збитками від інвестицій в асоційовані, дочірні або спільні підприємства, які обліковують методом участі в капіталі.

До складу інших витрат належать витрати, які виникають під час діяльності (окрім фінансових витрат), але не пов'язані безпосередньо з виробництвом та/або реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг). До таких витрат належать:

- собівартість реалізованих фінансових інвестицій (балансова вартість і витрати, пов'язані з реалізацією фінансових інвестицій);
- втрати від зменшення корисності необоротних активів;
- втрати від безоплатної передачі необоротних активів;
- втрати від неопераційних курсових різниць;
- сума уцінки необоротних активів і фінансових інвестицій;
- витрати на ліквідацію необоротних активів (розбирання, демонтаж тощо);
- залишкова вартість ліквідованих (списаних) необоротних активів;
- інші витрати діяльності.

Податки на прибуток визнають витратами згідно з Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 17 "Податок на прибуток".

Операційні витрати містять елементи, наведені в табл. 4.1.

Таблиця 4.1

Елементи операційних витрат

Операційні витрати	Елементи
Матеріальні витрати	Вартість витрачених у виробництві (окрім продукту власного виробництва) сировини й основних матеріалів, купівельних напівфабрикатів та комплектуючих виробів, палива й енергії, будівельних матеріалів; запасних частин, тари й тарних матеріалів, допоміжних та інших матеріалів
Витрати на оплату праці	Зарплата за окладами й тарифами, премії та заохочення, матеріальна допомога, компенсаційні виплати, оплата відпусток, інші витрати на оплату праці
Відрахування на соціальні заходи	Відрахування на пенсійне забезпечення, відрахування на соціальне страхування, страхові внески на випадок безробіття, відрахування на індивідуальне страхування персоналу, відрахування на інші соціальні заходи
Амортизація	Сума нарахованої амортизації основних засобів, нематеріальних активів, інших необоротних активів
Інші операційні витрати	Витрати операційної діяльності, які не увійшли до складу попередніх елементів

Не визнають витратами звітного періоду:

- а) платежі за договорами комісії, агентськими угодами та іншими аналогічними договорами на користь комітента, принципала тощо;
- б) попередня (авансова) оплата запасів, робіт, послуг;
- в) погашення одержаних позик;
- г) зменшення активів або збільшення зобов'язань, що призводить до зменшення капіталу внаслідок його вилучення або розподілу власниками.

Слід охарактеризувати види витрат за обсягом виробництва. Виокремлюють:

постійні (умовнопостійні) витрати – це витрати, загальна величина яких залишається незмінною під час зміни обсягу діяльності. До них належать рентні платежі, амортизаційні відрахування тощо;

змінні витрати – це витрати, загальний розмір яких зростає або зменшується прямо пропорційно до зміни обсягу виробництва. Основними

прикладми таких витрат є: прямі витрати матеріалів; прямі витрати праці; частина виробничих накладних витрат; змінні витрати на продаж товарів та послуг.

Собівартість продукції (робіт, послуг) – це витрати підприємства, пов'язані з виробництвом продукції, виконанням робіт і наданням послуг.

Калькуляція – це визначення собівартості одиниці продукції за елементами або статтями витрат.

Калькулювання собівартості одиниці продукції (робіт, послуг) здійснюють для визначення ефективності запланованих і фактично здійснених агротехнічних, технологічних, організаційних і економічних заходів, спрямованих на розвиток і вдосконалення виробництва, і для обґрунтування цінової політики підприємства [18, с. 28].

Характеристику методів калькуляції подано в табл. 4.2.

Таблиця 4.2

Характеристика методів калькуляції

Методи калькуляції	Характеристика
1	2
Простий метод	Застосовують на підприємствах, що випускають один або декілька видів продукції (однорідну продукцію) з коротким циклом виробництва, за відсутності напівфабрикатів і залишків незавершеного виробництва. За цим методом виробничу собівартість одиниці готової продукції обчислюють діленням усієї суми виробничих витрат на кількість одиниць продукції, зроблених за звітний період
Нормативний метод	Застосовують на підприємствах із масовим і серійним характером виробництва. Нормативний метод полягає в тому, що перед початком випуску продукції складають планову (нормативну) калькуляцію. При цьому залежно від тривалості дії може бути складено калькуляцію на рік із розбиттям за кварталами і поточну місячну. Після закінчення випуску продукції підприємство складає фактичну калькуляцію, дані якої щомісячно порівнюють із нормативною калькуляцією, а виявлені відхилення аналізують. Містить такі елементи: облік витрат у межах норм, облік відхилень від норм, облік змін норм

1	2
Індивідуальний метод обліку витрат	Застосовують на спеціалізованих підприємствах для індивідуальних виробництв, наприклад, під час спорудження кораблів, ракет, турбін і т. ін. Усі витрати підприємства, накопичені на статтях витрат за період виготовлення одного такого об'єкта, списують на одне замовлення, визначаючи його собівартість
Позамовний метод	Застосовують на підприємствах індивідуального і дрібносерійного виробництва, що виготовляють продукцію за окремими замовленнями, в одиничних екземплярах або експериментальними партіями. Об'єктом обліку витрат і об'єктом калькуляції під час використання цього методу вважають окреме виробниче замовлення, яке відкривають на виріб (невелику групу виробів), окрему роботу або послугу. Зазвичай, кожне замовлення виконують для окремого замовника, споживача, а кількість продукції (виробів) для кожного замовлення відома заздалегідь. Усі прямі основні витрати враховують в розрізі встановлених статей калькуляції за окремими виробничими замовленнями, а інші витрати (непрямі виникнення, що враховуються за місцями, призначенням і т. ін.) зараховують на кожне замовлення за затвердженою базою розподілу. Таку базу має бути обумовлено в наказі про облікову політику підприємства. Фактичну собівартість виробів, що виготовляють за замовленням, можна визначити тільки після його виконання. До цього всі витрати, пов'язані з цим замовленням, вважають незавершеним виробництвом
Попередільний метод	Застосовують для масових і серійних виробництв, де продукцію виготовляють шляхом оброблення початкової сировини (заготівель) у декілька етапів. Об'єктом калькуляції під час використання цього методу є переділ – сукупність технологічних операцій, у результаті яких отримують проміжний продукт (напівфабрикат) або закінчений готовий продукт. Перелік переділів визначають на основі технологічного процесу і з огляду на можливості планування, обліку і калькуляції собівартості продукції переділу й оцінювання незавершеного виробництва. Паралельно процесу виробництва (від переділу до переділу) відбувається процес накопичення витрат (підсумовують витрати за кожним переділом, на якому побував виріб). Тому принциповою особливістю попередільного методу є формування обсягу витрат за кожним завершеним процесом (переділом) за проміжок часу. Отже, собівартість кожного переділу калькують після закінчення звітної періоду, а не замовлення. Крім того, для визначення собівартості готової продукції складають ще одну підсумкову калькуляцію. Варто зазначити, що деякі витрати,

1	2
	<p>які вважають непрямими під час використання позамовного методу калькуляції собівартості, стають прямими під час використання передільного (наприклад, витрати на контроль за процесом виробництва).</p> <p>Собівартість одиниці продукції переділу визначають шляхом ділення суми витрат, накопиченої за період часу або за час виконання процесу (переділу), на кількість одиниць продукції, виготовленої за цей період або в перебігу цього процесу (переділу).</p> <p>Собівартість одиниці готової продукції за передільним методом калькуляції – це сума собівартості одиниць продукції всіх тих переділів, на яких обробляли готовий виріб. При цьому вести аналітичний облік в аспекті окремих процесів (переділів) на рахунках обліку готової продукції неможливо</p>
<p>Метод "стандарт-кост"</p>	<p>Є різновидом нормативного методу. Облік ведуть на окремих бухгалтерських рахунках за нормативними (обліковим) цінами. Тобто принципова відмінність методу полягає в тому, що визначена за його допомогою собівартість входить до первинної вартості зробленої продукції, а відхилення списують відразу на результати діяльності або на винних осіб, а не на первинну вартість продукції. Звідси можна зробити висновок, що цей метод не можна використовувати для формування виробничої собівартості з метою відображення в бухгалтерському обліку і фінансовій звітності, оскільки таке визначення собівартості суперечить п. 11 П(С)БО 16, яким встановлено склад витрат, що належать до виробничої собівартості). Водночас цей метод з успіхом застосовують для калькуляції собівартості в управлінському обліку.</p> <p>Метод сконцентровано на аналізі відхилень, причому відхилення за кожною калькуляційною статтею регламентовано. Відхилення розраховують не лише для виробничої собівартості, але і для інших показників (обсяг продажу, адміністративні та збутові витрати і т. ін.)</p>
<p>Метод "директ-кост"</p>	<p>Метод неповної собівартості, оснований не на функціональній класифікації витрат (виробничі, закупівельно-збутові, управлінські), а на їх зв'язку з рівнем ділової активності (обсягом випуску). Виробничі витрати розподіляють на постійні (не залежать від обсягу виробництва) і змінні (залежать від зміни обсягу виробництва). У калькуляцію і виробничу собівартість готової продукції зараховують лише фактично понесені змінні витрати, тобто ті, які змінюються прямо пропорційно зміні обсягу діяльності, а постійні витрати відразу відносять на фінансовий результат</p>

Фінансовий результат – це прибуток або збиток, який отримує суб'єкт господарювання внаслідок своєї діяльності. Отже, фінансовий результат є одним із найважливіших економічних показників, який узагальнює всі результати господарської діяльності та є основою комплексного оцінювання її ефективності.

Згідно з Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності" [16]:

прибуток – це сума, на яку доходи перевищують пов'язані з ними витрати;

збиток – це перевищення суми витрат над сумою доходу, для отримання якого було здійснено ці витрати.

У Господарському кодексі України зазначено, що прибуток (дохід) суб'єкта господарювання є показником фінансових результатів його господарської діяльності, що визначають шляхом зменшення суми валового доходу суб'єкта господарювання за певний період на суму валових витрат і суму амортизаційних відрахувань [8].

Прибуток у системі економічних відносин є основною метою підприємницької діяльності, основним критерієм ефективності діяльності, джерелом формування фінансових ресурсів, джерелом зростання ринкової вартості підприємства; виконує захисну функцію від фінансових ризиків і виникнення загрози банкрутства.

Кінцевим фінансовим результатом діяльності підприємства за звітний період, що залишається після сплати податків та інших обов'язкових платежів, є чистий прибуток (збиток). Чистий прибуток – джерело фінансування розвитку підприємства, задоволення його інвестиційних потреб, створення резервного фонду, виплат власникам корпоративних прав, преміальних виплат і соціальної підтримки персоналу.

Прибуток від операційної діяльності є сукупним обсягом прибутку від реалізації продукції та прибутку від інших операцій, що належать до інвестиційної або фінансової діяльності.

Прибуток від інвестиційної діяльності характеризує підсумковий фінансовий результат від операцій із придбання (спорудження, виготовлення) і продажу основних фондів, нематеріальних активів та інших необоротних активів, а також від короткотермінових фінансових інвестицій, які не є еквівалентами коштів.

Прибуток від фінансової діяльності характеризує фінансовий результат операцій, які приводять до зміни розміру та складу власного

капіталу й позичок підприємства (залучення додаткового акціонерного або пайового капіталу, емісії облігацій та інших боргових цінних паперів, залучення кредиту в різних його формах, погашення зобов'язань з основного боргу тощо).

Інформацію про доходи, витрати, прибутки і збитки, інший сукупний дохід і сукупний дохід підприємства за звітний період розкривають у формі 2 "Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)".

Звіт про фінансові результати (звіт про сукупний дохід) – звіт про доходи, витрати і фінансові результати діяльності підприємства.

Звіт про фінансові результати складається з чотирьох розділів:

1. Фінансові результати. Розділ заповнюють шляхом порівняння доходів і витрат на основі використання відповідних оборотів рахунків класу 7 "Доходи та результати діяльності" та класу 9 "Витрати діяльності". Із прийняттям П(С)БО 30 "Біологічні активи" до статті "Інші операційні доходи" слід зарахувати дохід від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції, одержаних унаслідок сільськогосподарської діяльності.

2. Сукупний дохід. У цьому розділі наводять інформацію про інший сукупний дохід і розраховують сукупний дохід підприємства, отриманий у звітному періоді.

3. Елементи операційних витрат. Наводять відповідні елементи операційних витрат (матеріальні витрати, витрати на оплату праці, відрахування на соціальні заходи, амортизація, інші операційні витрати), які здійснило підприємство в процесі своєї діяльності протягом звітного періоду, за вирахуванням внутрішнього обороту, тобто за вирахуванням тих витрат, які становлять собівартість продукції (робіт, послуг), виробленої та спожитої самим підприємством. Собівартість реалізованих товарів, запасів у цьому розділі не наводять.

4. Розрахунок показників прибутковості акцій. Цей розділ заповнюють акціонерні товариства, прості акції або потенційні прості акції яких відкрито продають та купують на фондових біржах, зокрема товариства, які перебувають у процесі випуску таких акцій.

Форма 2 "Звіт про фінансові результати" містить чотири складові: фінансові результати, сукупний дохід, елементи операційних витрат, розрахунок показників прибутковості акцій.

Згідно з формою 2 "Звіт про фінансові результати" виокремлюють чотири види прибутку: валовий прибуток, фінансовий результат від

операційної діяльності, фінансовий результат до оподаткування, чистий фінансовий результат.

Валовий прибуток – це прибуток, розрахований як різниця між чистим доходом від реалізації продукції (виручка без ПДВ, акцизів та інших вирахувань із доходу) та собівартістю реалізованої продукції. Його розраховують як чистий дохід мінус собівартість реалізованої продукції.

Фінансовий результат від операційної діяльності – це різниця між сумою валового прибутку й інших операційних доходів та адміністративними витратами, витратами на збут, іншими операційними витратами.

Фінансовий результат до оподаткування формують на регулярній основі від усіх традиційних для певного підприємства видів діяльності й господарських операцій. Визначають шляхом додавання до суми фінансового результату від операційної діяльності доходів від участі в капіталі, інших фінансових доходів, інших доходів та вирахуванням втрат від участі в капіталі, фінансових та інших витрат.

Чистий фінансовий результат підприємство отримує на основі фінансового результату до оподаткування з урахуванням витрат (доходів) з податку на прибуток і прибутку (збитку) від припиненої діяльності після оподаткування.

Загальну систему розподілу виручки й отримання прибутку можна подати у вигляді схеми, зображеної на рис. 4.2.

1. Валовий дохід (виручка від реалізації продукції) – (ВД)		
2. Чистий дохід (ЧД)		Податки, що містяться в ціні (ПЦ)
3. Валова маржа (внесок на покриття постійних витрат і прибутку, маржинальний прибуток) – (ВМ)		Змінні витрати (ЗВ)
4. Фінансовий результат до оподаткування (П)	Постійні витрати (ПВ)	
5. Чистий фінансовий результат (ЧП)	Податок на прибуток (ПП)	
6. Чистий фінансовий результат (ЧП)		

Рис. 4.2. Процес формування чистого фінансового результату

Можна виокремити два етапи розподілу прибутку:

1. Розподіл величини прибутку до оподаткування, тобто прибутку підприємства від звичайної (операційної, фінансової та інвестиційної) діяльності.

На першому етапі суб'єктами розподілу прибутку є підприємство і держава. Шляхом сплати податку на прибуток частину одержаного підприємством прибутку спрямовують на формування фінансових ресурсів держави.

2. Розподіл і використання чистого прибутку підприємства.

Чистий прибуток підприємства скеровують у двох напрямках.

1. Розподіляють: спрямовують на виплату дивідендів, доходів засновникам товариства, додатковий випуск акцій, формування та збільшення зареєстрованого, резервного капіталу або інших спеціальних фондів, призначених для покриття витрат, пов'язаних із діяльністю підприємства.

2. Залишають на підприємстві як джерело фінансування у вигляді **нерозподіленого прибутку** – частини прибутку, що не розподіляється, а утримується підприємством, зазвичай, з метою реінвестування у його діяльність.

Нерозподілений прибуток створюють як залишок чистого прибутку після нарахування дивідендів, відрахувань у резервний фонд та в інші фонди, передбачені статутом підприємства. Нерозподілений прибуток відображають у пасиві форми № 1 "Баланс (Звіт про фінансовий стан)" у складі власного капіталу підприємства. Його можна використати в наступних періодах для виплати оголошених за минулий рік дивідендів її на інші цілі, передбачені статутом підприємства. Крім того, господарські товариства можуть використовувати нерозподілений прибуток для покриття збитків у разі недостатності коштів резервного фонду [16].

Згідно зі ст. 142 Господарського кодексу **порядок використання прибутку (доходу)** суб'єкта господарювання визначає власник (власники) або уповноважений ним орган відповідно до законодавства та установчих документів [8].

Порядок використання прибутку державних підприємств і господарських товариств, у статутних капіталах яких більше 50 % акцій (часток, паїв) належить державі, здійснюють відповідно до чинного законодавства.

Ці підприємства утворюють за рахунок прибутку (доходу) спеціальні (цільові) фонди, призначені для покриття витрат, пов'язаних з їхньою діяльністю:

- амортизаційний фонд;
- фонд розвитку виробництва;
- фонд споживання (оплати праці);
- резервний фонд;
- інші фонди, передбачені статутом підприємства.

Порядок використання цих фондів визначають відповідно до затвердженого фінансового плану.

Акціонерні товариства згідно зі ст. 19 Закону України "Про акціонерні товариства" зобов'язані створювати резервний капітал у розмірі, не меншому ніж 15 % статутного капіталу товариства, шляхом щорічних відрахувань від чистого прибутку або за рахунок нерозподіленого прибутку [11]. До досягнення встановленого статутом розміру резервного капіталу розмір щорічних відрахувань не може бути меншим ніж 5 % суми чистого прибутку товариства за рік. Резервний капітал створюють для покриття збитків товариства, а також для виплати дивідендів за привілейованими акціями. Законами можуть бути додатково передбачені також інші напрями використання резервного капіталу.

Точкою рентабельності (порогом рентабельності або критичним обсягом виробництва) за визначений період часу називають такий обсяг виробництва (реалізації продукції), у разі досягнення якого підприємство ще не має прибутку, але вже й не зазнає збитків. З економічної точки зору, це мінімальний обсяг виробництва конкретної продукції на підприємстві, який не завдає збитків.

Точку рентабельності можна розраховувати як у кількісних (фізичних) одиницях, так і у вартісному обчисленні.

У першому випадку для розрахунку використовують таку формулу:

$$Ц \times X = ПВ + ЗВ \times X. \quad (4.5)$$

Звідси:

$$X = \frac{ПВ}{Ц - ЗВ}, \quad (4.6)$$

де X – беззбитковий обсяг виробництва (реалізації) за визначений період часу, фізичних одиниць;

$ПВ$ – постійні витрати на весь випуск продукції, грн (визначають як витрати періоду);

ЗВ – змінні витрати на одиницю продукції, грн/од. (визначають шляхом калькулювання фактичних витрат на одиницю продукції за певний період);

Ц – ціна одиниці продукції, грн.

В іншому випадку точку рентабельності визначають із застосуванням такої формули:

$$Y = \frac{ПВ}{1 - \frac{ЗВ}{ВД}}, \quad (4.7)$$

де Y – розмір виручки, необхідний для досягнення беззбиткового обсягу виробництва (реалізації), грн;

ПВ – постійні витрати на весь випуск продукції за визначений період часу, грн;

ЗВ – змінні витрати на весь випуск продукції за визначений період часу, грн;

ВД – розмір виручки за визначений проміжок часу, грн.

Підприємству потрібно прагнути до зниження рівня точки рентабельності, тому що це забезпечує швидше отримання прибутку за умови відсутності значного тиску з боку ринку (конкурентів, падіння попиту на продукцію тощо). Зменшення точки рентабельності можна досягти за рахунок збільшення ціни, зниження постійних і змінних витрат. Запас фінансової міцності показує, наскільки поточний обсяг виробництва або реалізації продукції перевищує їхній беззбитковий обсяг (точку рентабельності). Цей показник можна розрахувати як у відносному (у відсотках), так і в абсолютному вимірюванні (у грн).

Контрольні запитання для самодіагностики

1. Охарактеризуйте методи визначення ціни продукції.
2. Наведіть структуру валового прибутку.
3. Наведіть структуру витрат продукції.
4. У чому полягає сутність фінансових результатів підприємства?
5. Які фактори впливають на прибуток?
6. Який алгоритм формування чистого фінансового результату?

7. Яка форма фінансової звітності містить інформацію про фінансові результати підприємства?
8. Як розраховують валовий прибуток?
9. У чому полягає відмінність між нерозподіленим прибутком і чистим фінансовим результатом?
10. Чим відрізняються форми спрощеної фінансової звітності?
11. Який механізм розподілу прибутку підприємства?
12. Які фонди можуть створювати підприємства за рахунок чистого прибутку?
13. У чому полягає сутність нерозподіленого прибутку? Який алгоритм його визначення?

Рекомендована література: [1 – 8; 10; 15 – 18; 21; 22].

Тема 5. Оподаткування суб'єктів бізнесу

Нормативно-правова база для опрацювання теми

1. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 р. № 2456-VI, зі змін і доповн. (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>).
2. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV, зі змін та допов. (<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15>).
3. Індивідуальна податкова консультація державної податкової служби України "Щодо порядку реєстрації в Єдиному реєстрі податкових накладних податкових накладних / розрахунків коригування до податкових накладних" № 335/6/99-00-04-02-03-15/ІПК 20.09.2019 р. (https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v335_912-19/sp:wide).
4. Закон України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" № 966 IV від 16.06.1999 р. (<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/996-14>).
5. Закон України "Про електронні документи та електронний документообіг" № 851-IV від 22.05.2003 р. (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/851-15>).
6. Закон України "Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування" № 2464-VI від 08.07.2010 р. (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2464-17>).

7. Митний кодекс України від 13.03.2012 р. № 4495-17 (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>).

8. Наказ Міністерства фінансів України "Про затвердження Податкової декларації з податку на прибуток підприємств" № 897 від 20.10.2015 р. (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1415-15>).

9. Наказ Міністерства фінансів України "Про затвердження Положення про реєстрацію платників податку на додану вартість" № 1130 від 14.11.2014 р. (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1456-14>).

10. Наказ Міністерства фінансів України "Про затвердження Положення про реєстрацію фізичних осіб у Державному реєстрі фізичних осіб-платників податків" № 822 від 29.09.2017 р. (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1306-17>).

11. Наказ Міністерства фінансів України "Про затвердження Порядку обміну електронними документами з контролюючими органами" № 557 від 06.06.2017 р. (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0959-17>).

12. Наказ Міністерства фінансів України "Про затвердження Порядку функціонування Електронного кабінету" № 637 від 14.07.2017 р. (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0942-17>).

13. Наказ Міністерства фінансів України "Про затвердження форм податкових декларацій платника єдиного податку" № 578 від 19.06.2015 р. (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0799-15>).

14. Наказ Міністерства фінансів України "Про затвердження форми декларації акцизного податку, Порядку заповнення та подання декларації акцизного податку" №14 від 23.01.2015 р. (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0105-15>).

15. Наказ Міністерства фінансів України "Про затвердження форми Податкового розрахунку сум доходу, нарахованого (сплаченого) на користь фізичних осіб, і сум утриманого з них податку (форма № 1ДФ) та Порядку заповнення та подання податковими агентами Податкового розрахунку сум доходу, нарахованого (сплаченого) на користь фізичних осіб, і сум утриманого з них податку" № 4 від 13.01.2015 р. (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0111-15>).

16. Податкова консультація державної податкової служби України "Щодо порядку реєстрації неприбуткової організації як платника ПДВ" № 53/6/99-00-07-03-02-15/ІПК від 06.09.2019 р. (<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0053912-19/sp:wide>).

17. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI, зі змін. і допов. (<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/conv>).

18. Постанова Кабінету міністрів України "Про затвердження Порядку ведення Єдиного реєстру податкових накладних" № 1246 від 29.12.2010 р. (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1246-2010-%D0%BF>).

19. Цивільний кодекс України: Закон України № 435-IV від 16.01.2003 р., зі змін. і допов. (<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/435-15>).

Зміст основних понять і термінів за темою

Податок – це обов'язковий, безумовний платіж до відповідного бюджету, що справляють із платників податку відповідно до Податкового кодексу України.

Збір (плата, внесок) – це обов'язковий платіж до відповідного бюджету, що справляють із платників збору, з умовою отримання ними спеціальної вигоди, зокрема внаслідок вчинення на користь таких осіб державними органами, органами місцевого самоврядування, іншими уповноваженими органами та особами юридично значущих дій.

Податкова система – це сукупність правових норм, які регулюють розміри, форми, методи і терміни справляння податків та платежів, що мають податковий характер і необхідні державі для виконання її функцій.

Прямі податки – це податки, які держава безпосередньо стягує з доходів або майна платника (більшість податків і зборів).

Непрямі податки – це податки, які стягуються у вигляді надбавки до ціни товару і сплачуються споживачами під час його придбання (ПДВ, акцизний податок, мито).

Загальнодержавні податки та збори є обов'язковими до сплати на всій території України.

Місцеві податки та збори встановлено відповідно до переліку і в межах граничних розмірів ставок, визначених Податковим кодексом України, рішеннями сільських, селищних і міських рад. Є обов'язковими до сплати на території відповідних територіальних громад.

Грошове зобов'язання платника податків – це сума коштів, яку платник податків має сплатити до відповідного бюджету як податкове

зобов'язання та/або штрафну (фінансову) санкцію, що справляють із платника податків у зв'язку з порушенням ним вимог податкового законодавства та іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи, а також санкції за порушення законодавства у сфері зовнішньоекономічної діяльності.

Електронний кабінет – це електронна система взаємовідносин між платниками податків і державними, зокрема контролюючими, органами з питань реалізації їхніх прав та обов'язків, передбачених Податковим кодексом України.

Єдиний реєстр податкових накладних – це реєстр відомостей щодо податкових накладних і розрахунків корегування, який ведеться центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну податкову та митну політику, в електронному вигляді згідно з наданими платниками податку на додану вартість електронними документами.

Орган стягнення – це державний орган, уповноважений здійснювати заходи щодо забезпечення погашення податкового боргу в межах повноважень, установлених Податковим кодексом України та іншими законами України.

Податкова вимога – письмова вимога контролюючого органу до платника податків щодо погашення суми податкового боргу.

Податкове зобов'язання – це сума коштів, яку платник податків, зокрема податковий агент, має сплатити до відповідного бюджету як податок або збір на підставі, у порядку та терміни, визначені податковим законодавством (зокрема сума коштів, визначена платником податків у податковому векселі та не сплачена в установлений законом термін).

Податкова застава – це спосіб забезпечення сплати платником податків грошового зобов'язання та пені, не сплачених таким платником у термін, визначений Податковим кодексом.

Пеня – це сума коштів у вигляді відсотків, нарахована на суми грошових зобов'язань у визначених Податковим кодексом України випадках і не сплачена в установлені законодавством терміни.

Платники податків – це фізичні особи (резиденти і нерезиденти України), юридичні особи (резиденти і нерезиденти України) та їхні відокремлені підрозділи, які мають, одержують (передають) об'єкти оподаткування або провадять діяльність (операції), що є об'єктом

оподаткування згідно з цим кодексом або податковими законами, і на яких покладено обов'язок зі сплати податків та зборів згідно з Податковим кодексом.

Податковий агент – це особа, на яку Податковим кодексом покладено обов'язок з обчислення, утримання з доходів, що нараховують (виплачують, надають) платнику, а також перерахування податків до відповідного бюджету від імені та за рахунок коштів платника податків.

Об'єкт оподаткування – це майно, товари, дохід (прибуток) або його частина, обороти з реалізації товарів (робіт, послуг), операції з постачання товарів (робіт, послуг) та інші об'єкти, визначені податковим законодавством, із наявністю яких податкове законодавство пов'язує виникнення в платника податкового обов'язку.

База оподаткування – це фізичне, вартісне чи інше характерне вираження об'єкта оподаткування, до якого застосовують податкову ставку і який використовують для визначення розміру податкового зобов'язання.

Ставка податку – це розмір податкових нарахувань на (від) одиницю (одиниці) вимірювання бази оподаткування.

Податкова пільга – це передбачене податковим і митним законодавством звільнення платника податків від обов'язку щодо нарахування та сплати податку та збору, сплата ним податку та збору в меншому розмірі за наявності підстав, визначених Податковим кодексом України.

Термін сплати податку та збору – це період, що розпочинається з моменту виникнення податкового обов'язку платника податку зі сплати конкретного виду податку і завершується останнім днем терміну, протягом якого такий податок чи збір має бути сплачено в порядку, визначеному податковим законодавством.

Податковий період – це встановлений Податковим кодексом України період часу, з урахуванням якого відбувається обчислення та сплата окремих видів податків і зборів.

Податковий обов'язок – це обов'язок платника податку обчислити, задекларувати та/або сплатити суму податку та збору в порядку і терміни, визначені Податковим кодексом України, законами з питань митної справи.

Методичні рекомендації до опрацювання теми

Система оподаткування – це сукупність податків і зборів (обов'язкових платежів) до бюджетів і державних цільових фондів, що стягують у встановленому законами України порядку.

Податки є найважливішою і найдавнішою формою фінансових відносин між державою і членами суспільства. Появу податків зумовлено виникненням держави і виконанням державою суспільно необхідних функцій.

Податки – це одна з форм вирівнювання доходів юридичних і фізичних осіб для досягнення соціальної справедливості й економічного розвитку.

Податок – обов'язковий, безумовний платіж до відповідного бюджету, що справляється з платників податку відповідно до Податкового кодексу [10].

Збором (платою, внеском) є обов'язковий платіж до відповідного бюджету, що справляється з платників зборів, з умовою отримання ними спеціальної вигоди, у тому числі внаслідок вчинення на користь таких осіб державними органами, органами місцевого самоврядування, іншими уповноваженими органами та особами юридично значущих дій [10].

Сукупність загальнодержавних та місцевих податків і зборів становить **податкову систему України** [10].

Податкова система – це сукупність правових норм, які регулюють розміри, форми, методи і терміни справляння податків та платежів, що мають податковий характер і необхідні державі для виконання її функцій.

За економічним змістом податки розподіляють на прямі та непрямі:

Прямі податки – це податки, які держава безпосередньо стягує з доходів або майна платника (більшість податків і зборів). Поділяють на реальні та особові.

Непрямі податки – це податки, які стягуються у вигляді надбавки до ціни товару і сплачується споживачами під час його придбання (ПДВ, акцизний податок, мито). Сплачують опосередковано через ціновий механізм – продавець товару є посередником між державою та кінцевим платником.

За ознакою органів державної влади, які їх устанавлюють, податки розподіляють на загальнодержавні та місцеві.

До **загальнодержавних** належать податки та збори, що є обов'язковими до сплати на всій території України.

До **місцевих** належать податки та збори, що встановлені відповідно до переліку і в межах граничних розмірів ставок, визначених Податковим кодексом України, рішеннями сільських, селищних і міських рад, і є обов'язковими до сплати на території відповідних територіальних громад.

Склад загальнодержавних і місцевих податків наведено в табл. 5.1.

Таблиця 5.1

Склад загальнодержавних і місцевих податків

Загальнодержавні податки	Місцеві податки і збори
Податок на прибуток. Податок на доходи фізичних осіб, а також військовий збір. Податок на додану вартість. Акцизний податок. Екологічний податок. Рентна плата. Мито	Податок на майно. Єдиний податок. Збір за місця паркування транспортних засобів. Туристичний збір

Податки є основою формування доходної частини бюджету.

Згідно зі ст. 9 Бюджетного кодексу України доходи бюджету класифікують за такими розділами [7]:

- 1) податкові надходження;
- 2) неподаткові надходження;
- 3) доходи від операцій з капіталом;
- 4) трансферти.

Податковими надходженнями визнають установлені законами України про оподаткування загальнодержавні податки і збори та місцеві податки і збори.

До податкових надходжень Державного бюджету України належать:

1) податок на доходи фізичних осіб (крім податку, визначеного пунктом 1¹ ст. 29), що сплачуються (перераховується) згідно з Податковим кодексом України у розмірі 25 % на відповідній території України (крім

території міст Києва та Севастополя) та у розмірі 60 % – на території міста Києва;

1¹⁾ податок на доходи фізичних осіб від оподаткування пасивних доходів у вигляді процентів на поточний або депозитний (вкладний) банківський рахунок, процентів на вклад (депозит) члена кредитної спілки у кредитній спілці, що сплачується (перераховується) згідно з Податковим кодексом України;

1²⁾ військовий збір, що сплачується (перераховується) згідно з пунктом 16¹ підрозділу 10 розділу XX Податкового кодексу України;

2) 90 % податку на прибуток підприємств (окрім податку на прибуток підприємств державної власності, що зараховується до загального фонду державного бюджету в повному обсязі, та податку, визначеного п. 18 ст. 64, п. 1² ст. 66 та п. 2 ст. 69 Бюджетного кодексу України;

3) 37 % рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів у частині деревини, заготовленої в порядку рубок головного користування;

4) 45 % рентної плати за спеціальне використання води (окрім рентної плати за спеціальне використання води, водних об'єктів місцевого значення);

5) 70 % рентної плати за користування надрами для видобування корисних копалин загальнодержавного значення (окрім рентної плати, визначеної пунктом 5¹ цієї частини статті);

5¹⁾ 95 % рентної плати за користування надрами для видобування нафти, природного газу та газового конденсату (окрім рентної плати за користування надрами в межах континентального шельфу та/або виключної (морської) економічної зони України, яка зараховується до загального фонду державного бюджету в повному обсязі);

6) податок на додану вартість;

7) акцизний податок з вироблених в Україні підакцизних товарів (продукції);

8) акцизний податок з ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції);

9) ввізне мито;

10) вивізне мито;

12) рентна плата за транспортування нафти та нафтопродуктів магістральними нафтопроводами та нафтопродуктопроводами територією України;

13) рентна плата за транзитне транспортування трубопроводами аміаку територією України;

14) рентна плата за користування радіочастотним ресурсом України;

14-¹) 45 % екологічного податку (крім екологічного податку, що справляється за утворення радіоактивних відходів (включаючи вже накопичені) та/або тимчасове зберігання радіоактивних відходів їх виробниками понад встановлений особливими умовами ліцензії термін, який зараховується до спеціального фонду державного бюджету у повному обсязі) [7].

Електронний кабінет забезпечує електронну форму взаємодії платників податків і державних органів з контролюючими органами, надання/отримання користувачам/користувачами документів, інформації та послуг, передбачених Податковим кодексом України. Діє на основі Порядку функціонування Електронного кабінету від 14.07.2017 р. № 637, затвердженого Міністерством фінансів України [10].

Електронний кабінет складається з:

апаратно-програмного комплексу;

портального рішення для користувачів-платників податків, робота в якому відбувається онлайн (через інтернет у режимі реального часу) та не передбачає обов'язкового використання спеціалізованого клієнтського застосунку;

портального рішення для користувачів – державних, зокрема контролюючих, органів;

програмного інтерфейсу (API), що дає змогу реалізувати повноту функціоналу Електронного кабінету;

інших засобів інформаційних, телекомунікаційних, інформаційно-телекомунікаційних систем.

На офіційному вебпорталі ДФС подано гіперпосилання на адресу, за якою розташовується вебінтерфейс Електронного кабінету.

Електронний кабінет працює постійно (24 години на дату кожного календарного дня), окрім часу, необхідного для його технічного обслуговування.

Електронний кабінет забезпечує захист даних (зокрема персональних даних) від несанкціонованого доступу із застосуванням комплексної системи захисту інформації з підтвердженою відповідністю, яка є сукупністю організаційних та інженерно-технічних заходів, спрямованих на унеможливлення витоку, перехоплення, втрати, знищення, модифікації та блокування інформації.

Підтвердження відповідності здійснюється за результатами державної експертизи з отриманням атестата відповідності в установленому законодавством порядку.

Електронний кабінет містить відкриту (загальнодоступну) частину та приватну частину (особистий кабінет).

Головну сторінку Електронного кабінету наведено на рис. 5.1.

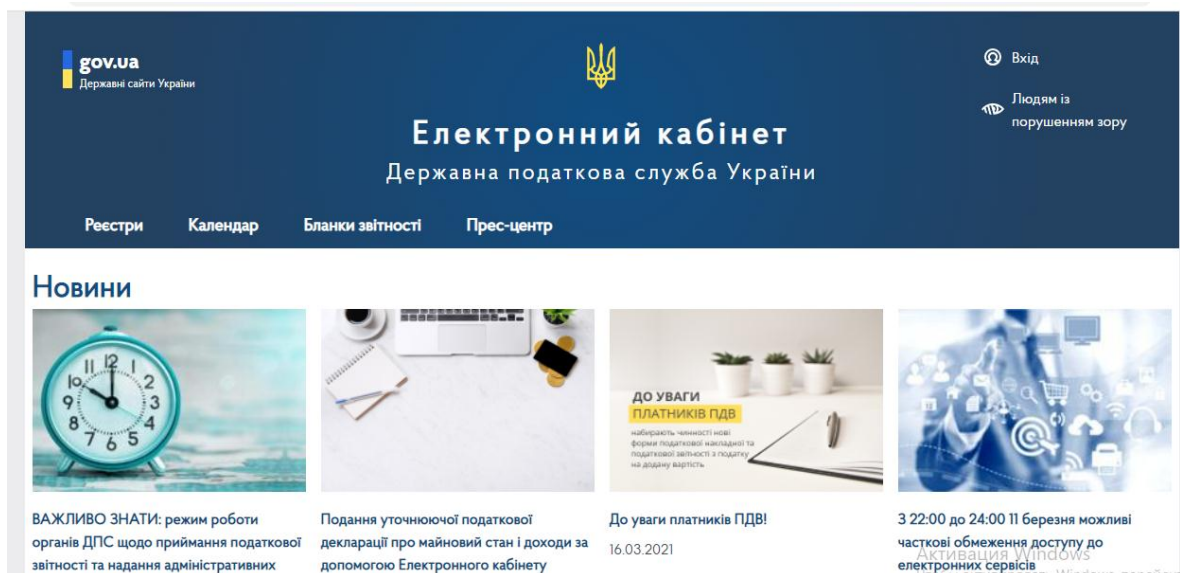

Рис. 5.1. Головна сторінка Електронного кабінету

Доступ до відкритої (загальнодоступної) частини Електронного кабінету мають усі користувачі без використання електронних довірчих послуг. Через відкриту частину Електронного кабінету користувачам доступні такі можливості:

1. Доступ до інформації з публічних реєстрів:

- дані про взяття на облік платників;
- реєстр страхувальників;
- дані реєстру платників ПДВ;
- реєстр платників єдиного податку;
- інформація про реєстратор розрахункових операцій (РРО);
- інформація про книги обліку розрахункових операцій (ОРО);
- дані реєстру платників акцизного податку з реалізації пального;
- реєстр осіб, які здійснюють операції з товарами.

2. Інформація про граничні терміни сплати податків, зборів, обов'язкових платежів та подання звітності (податковий календар).

3. Перегляд і друк бланків податкової звітності.
4. Заповнення декларації про майновий стан і доходи для громадян.
5. Контакти й адреси діючих центрів обслуговування платників.

Доступ до приватної частини (особистого кабінету) надають користувачам після проходження електронної ідентифікації за допомогою інтегрованої системи електронної ідентифікації та відповідно до вимог Закону України "Про електронні довірчі послуги", Порядку використання електронних довірчих послуг в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, підприємствах, установах та організаціях державної форми власності, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2018 року № 749.

У приватній частині **Електронного кабінету** залежно від типу платника (юридична особа, фізична особа – суб'єкт підприємницької діяльності, громадянин, посадова особа державного органу тощо) надається доступ до таких сервісів:

- персоніфікований податковий календар;

- перегляд облікових даних платника (детальніше в розділі "Облікові дані платника");

- подання звітності в електронному вигляді до органів ДПС, пенсійного фонду та статистики (детальніше в розділі "Введення звітності");

- перегляд і друк раніше поданої звітності (детальніше в розділі "Перегляд звітності");

- перегляд вхідних/вихідних документів (детальніше в розділі "Вхідні/вихідні документи");

- листування з органами ДПС (детальніше в розділі "Листування з ДПС");

- подання заяв, запитів для отримання інформації (детальніше в розділі "Заяви, запити для отримання інформації");

- інформація про стан розрахунків з бюджетом (детальніше в розділі "Стан розрахунків з бюджетом");

- реєстрація податкових накладних та розрахунків коригування до них у Єдиному реєстрі податкових накладних (детальніше в розділі "Реєстрація ПН/РК");

- інформація з Єдиного реєстру податкових накладних (детальніше в розділі "Єдиний реєстр податкових накладних");

інформація з реєстрів операцій і транзакцій у системі електронного адміністрування ПДВ (детальніше в розділі "Система електронного адміністрування ПДВ");

інформація з реєстрів операцій і транзакцій у системі електронного адміністрування реалізації пального (детальніше в розділі "Система електронного адміністрування реалізації пального").

Вхід до особистого кабінету наведено на рис. 5.2.

gov.ua
Державні сайти України

Вхід
Людям із порушенням зору

Електронний кабінет
Державна податкова служба України

Реєстри Календар Бланки звітності Прес-центр

Головна > Вхід

Вхід до особистого кабінету

Файловий ключ Апаратний ключ id.gov.ua

Оберіть АЦСК: КНЕДП - ІДД ДПС

Активация Windows
Чтобы активировать Windows, перейдите на сайт активации Windows.

Рис. 5.2. Доступ до приватної частини Електронного кабінету

За замовчуванням користувачу доступні всі типи звітів. Для зручності верхня панель навігації дозволяє обмежити звітність за типами:

J01 Прибуток;

J02 ПДВ та акцизний збір;

J03 Місцеві платежі;

J05 Інші платежі;

J06 Ресурсні платежі;

J07 Валютні платежі;

J08 Рентні платежі;

J11 Регіональні звіти;

J13 Запити та довідки;

J30 Єдиний внесок на загальнообов'язкове соціальне страхування;

S01 Фінансова звітність;

S02 Фінансова звітність (довідки);

S03 Фінансова звітність (запити).

Користувачами Електронного кабінету є:

відкритої частини: фізичні та юридичні особи, які мають вільний доступ до мережі "Інтернет";

приватної частини (особистого кабінету):

платники податків, які здійснили вхід після проходження електронної ідентифікації за допомогою інтегрованої системи електронної ідентифікації та відповідно до вимог Закону України "Про електронні довірчі послуги";

уповноважені посадові особи державних органів, визначених відповідно до спільних наказів, укладених договорів (угод, протоколів) про інформаційну взаємодію між ДФС і державними органами, які здійснили вхід після проходження електронної ідентифікації за допомогою інтегрованої системи електронної ідентифікації та відповідно до вимог Порядку використання електронних довірчих послуг в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, підприємствах, установах та організаціях державної форми власності, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2018 року № 749 (далі – уповноважені особи).

Для забезпечення взаємодії з контролюючими органами засобами Електронного кабінету користувачі безпосередньо або через відповідальних осіб такого користувача (директор/бухгалтер/особа, яка має право підпису) здійснюють вхід шляхом авторизації такого користувача.

Послуги засобами Електронного кабінету уповноваженим особам надають виключно з метою виконання прав та обов'язків, покладених на державні органи відповідно до законодавства.

Спрощена система оподаткування, обліку та звітності – це особливий механізм справляння податків і зборів, що встановлює заміну сплати окремих податків і зборів, встановлених ст. 297 Податкового кодексу, на сплату єдиного податку в порядку та на умовах, визначених главою 1 розділу XIV Податкового кодексу, з одночасним веденням спрощеного обліку та звітності [10].

Юридична особа чи фізична особа – підприємець може самостійно вибрати спрощену систему оподаткування, якщо така особа відповідає вимогам, установленим цією главою, та реєструється платником єдиного податку в порядку, визначеному цією главою.

Перелік податків, від яких звільняють платників єдиного податку, наведено в табл. 5.2.

**Перелік податків, від яких звільняють платників
єдиного податку**

Групи	1-ша група	2-га група	3-тя група		4-та група	
Суб'єкти господарювання	Фізична особа – підприємець (ФОП)		ФОП	Юридична особа	Юридична особа (сільгосп-виробники)	
Види розрахунку за відвантажені товари (виконані роботи)	Виключно в грошовій формі (готівковій чи безготівковій) (п. 291.6 ПКУ) , бартер заборонено				Обмеження не встановлено	
Звільняються від оподаткування	1) податку на прибуток підприємств					
	ПДФО у частині доходів (об'єкта оподаткування), отриманих у результаті господарської діяльності платника єдиного податку першої – третьої групи (фізичної особи) та оподатковані згідно з цією главою					
	2) ПДВ із операцій з постачання товарів, робіт і послуг, місце постачання яких розташоване на митній території України, крім ПДВ, що сплачується фізичними особами та юридичними особами, які вибрали ставку єдиного податку 3% – ПДВ сплачується платниками єдиного податку четвертої групи		Платник ПДВ	Звільнені	Платник ПДВ	Звільнені
	3) податку на майно (у частині земельного податку), окрім земельного податку за земельні ділянки, що не використовуються платниками єдиного податку першої – третьої груп для провадження господарської діяльності, на землях, які перебувають у власності або постійному користуванні, окрім оренди		4) податку на майно (у частині земельного податку – для ведення сільськогосподарського товаровиробництва)			
	Є платниками рентної плати за спеціальне використання води		5) рентної плати за спеціальне використання води			
Використання РРО (касових апаратів)	Не використовує	Якщо обсяг доходу перевищує 1 млн грн		У порядку, встановленому законом		

Суб'єктів господарювання, які застосовують спрощену систему оподаткування, обліку та звітності, розподіляють на такі групи платників єдиного податку:

1) **перша група** – фізичні особи – підприємці, які не використовують працю найманих осіб, здійснюють виключно роздрібний продаж товарів з торговельних місць на ринках та/або провадять господарську діяльність із надання побутових послуг населенню і обсяг доходу яких протягом календарного року не перевищує 300 000 грн;

2) **друга група** – фізичні особи – підприємці, які здійснюють господарську діяльність із надання послуг, зокрема побутових, платникам єдиного податку та/або населенню, виробництво та/або продаж товарів, діяльність у сфері ресторанного господарства, за умови, що протягом календарного року відповідають сукупності таких критеріїв:

- не використовують працю найманих осіб, або кількість осіб, які перебувають з ними в трудових відносинах, одночасно не перевищує 10 осіб;
- обсяг доходу не перевищує 5 000 000 грн.

Під побутовими послугами населенню, які надаються першою а другою групами платників єдиного податку, розуміють такі види послуг:

- 1) виготовлення взуття за індивідуальним замовленням;
- 2) послуги з ремонту взуття;
- 3) виготовлення швейних виробів за індивідуальним замовленням;
- 4) виготовлення виробів зі шкіри за індивідуальним замовленням;
- 5) виготовлення виробів з хутра за індивідуальним замовленням;
- 6) виготовлення спіднього одягу за індивідуальним замовленням;
- 7) виготовлення текстильних виробів та текстильної галантереї за індивідуальним замовленням;
- 8) виготовлення головних уборів за індивідуальним замовленням;
- 9) додаткові послуги до виготовлення виробів за індивідуальним замовленням;
- 10) послуги з ремонту одягу та побутових текстильних виробів;
- 11) виготовлення та в'язання трикотажних виробів за індивідуальним замовленням;
- 12) послуги з ремонту трикотажних виробів;
- 13) виготовлення килимів та килимових виробів за індивідуальним замовленням;
- 14) послуги з ремонту та реставрації килимів та килимових виробів;

- 15) виготовлення шкіряних галантерейних та дорожніх виробів за індивідуальним замовленням;
- 16) послуги з ремонту шкіряних галантерейних та дорожніх виробів;
- 17) виготовлення меблів за індивідуальним замовленням;
- 18) послуги з ремонту, реставрації та поновлення меблів;
- 19) виготовлення теслярських та столярних виробів за індивідуальним замовленням;
- 20) технічне обслуговування та ремонт автомобілів, мотоциклів, моторолерів і мопедів за індивідуальним замовленням;
- 21) послуги з ремонту радіотелевізійної та іншої аудіо- і відеоапаратури;
- 22) послуги з ремонту електропобутової техніки та інших побутових приладів;
- 23) послуги з ремонту годинників;
- 24) послуги з ремонту велосипедів;
- 25) послуги з технічного обслуговування і ремонту музичних інструментів;
- 26) виготовлення металовиробів за індивідуальним замовленням;
- 27) послуги з ремонту інших предметів особистого користування, домашнього вжитку та металовиробів;
- 28) виготовлення ювелірних виробів за індивідуальним замовленням;
- 29) послуги з ремонту ювелірних виробів;
- 30) прокат речей особистого користування та побутових товарів;
- 31) послуги з виконання фоторобіт;
- 32) послуги з оброблення плівок;
- 33) послуги з прання, оброблення білизни та інших текстильних виробів;
- 34) послуги з чищення та фарбування текстильних, трикотажних і хутрових виробів;
- 35) вичинка хутрових шкур за індивідуальним замовленням;
- 36) послуги перукарень;
- 37) ритуальні послуги;
- 38) послуги, пов'язані з сільським та лісовим господарством;
- 39) послуги домашньої прислуги;
- 40) послуги, пов'язані з очищенням та прибиранням приміщень за індивідуальним замовленням [10].

До цієї групи не належать фізичні особи–підприємці, які надають посередницькі послуги з купівлі, продажу, оренди та оцінювання нерухомого майна (група 70.31 КВЕД ДК 009:2005), а також здійснюють діяльність з виробництва, постачання, продажу (реалізації) ювелірних та побутових виробів з дорогоцінних металів, дорогоцінного каміння, дорогоцінного каміння органогенного утворення та напівдорогоцінного каміння. Такі фізичні особи–підприємці належать виключно до третьої групи платників єдиного податку, якщо відповідають вимогам, встановленим для такої групи;

3) **третя група** – фізичні особи – підприємці, які не використовують працю найманих осіб, або кількість осіб, які перебувають з ними у трудових відносинах, не обмежена та юридичні особи – суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми, у яких протягом календарного року обсяг доходу не перевищує 7 000 000 гривень;

4) **четверта група** – сільськогосподарські товаровиробники:

а) юридичні особи незалежно від організаційно-правової форми, у яких частка сільськогосподарського товаровиробництва за попередній податковий (звітний) рік дорівнює або перевищує 75 %;

б) фізичні особи–підприємці, які провадять діяльність виключно в межах фермерського господарства, зареєстрованого відповідно до Закону України "Про фермерське господарство", за умови виконання сукупності таких вимог:

здійснюють виключно вирощування, відгодовування сільськогосподарської продукції, збирання, вилов, переробку такої власновирощеної або відгодованої продукції та її продаж;

провадять господарську діяльність (окрім постачання) за місцем податкової адреси;

не використовують працю найманих осіб;

членами фермерського господарства такої фізичної особи є лише члени її сім'ї у визначенні частини другої статті 3 Сімейного кодексу України;

площа сільськогосподарських угідь та/або земель водного фонду у власності та/або користуванні членів фермерського господарства становить не менше 0,5 гектарів, але не більше 20 гектарів [10].

Під час розрахунку загальної кількості осіб, які перебувають у трудових відносинах із платником єдиного податку – фізичною особою, не враховують найманих працівників, які перебувають у відпустці у зв'язку

з вагітністю і пологами та у відпустці з догляду за дитиною до досягнення нею передбаченого законодавством віку, а також працівників, призваних на військову службу під час мобілізації, на особливий період.

Під час розрахунку середньооблікової кількості працівників застосовують визначення, установлене Податковим кодексом України.

Не можуть бути платниками єдиного податку першої – третьої груп:

- суб'єкти господарювання (юридичні особи та фізичні особи – підприємці), які здійснюють:

- 1) діяльність з організації, проведення азартних ігор, лотерей (крім розповсюдження лотерей), парі (букмекерське парі, парі тоталізатора);

- 2) обмін іноземної валюти;

- 3) виробництво, експорт, імпорт, продаж підакцизних товарів (крім роздрібного продажу паливно-мастильних матеріалів в ємностях до 20 літрів та діяльності фізичних осіб, пов'язаної з роздрібним продажем пива та столових вин);

- 4) видобуток, виробництво, реалізацію дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння, у тому числі органічного утворення (крім виробництва, постачання, продажу (реалізації) ювелірних та побутових виробів з дорогоцінних металів, дорогоцінного каміння, дорогоцінного каміння органічного утворення та напівдорогоцінного каміння);

- 5) видобуток, реалізацію корисних копалин, крім реалізації корисних копалин місцевого значення;

- 6) діяльність у сфері фінансового посередництва, крім діяльності у сфері страхування, яка здійснюється страховими агентами, визначеними Законом України "Про страхування", сюрвейєрами, аварійними комісарами та аджастерами, визначеними розділом III Податкового кодексу;

- 7) діяльність з управління підприємствами;

- 8) діяльність з надання послуг пошти (крім кур'єрської діяльності) та зв'язку (окрім діяльності, що не підлягає ліцензуванню);

- 9) діяльність з продажу предметів мистецтва та антикваріату, діяльність з організації торгів (аукціонів) виробами мистецтва, предметами колекціонування або антикваріату;

- 10) діяльність з організації, проведення гастрольних заходів;

- фізичні особи – підприємці, які здійснюють технічні випробування та дослідження (група 74.3 КВЕД ДК 009:2005), діяльність у сфері аудиту;

- фізичні особи – підприємці, які надають в оренду земельні ділянки, загальна площа яких перевищує 0,2 гектара, житлові приміщення

та/або їх частини, загальна площа яких перевищує 100 квадратних метрів, нежитлові приміщення (споруди, будівлі) та/або їх частини, загальна площа яких перевищує 900 квадратних метрів;

- страхові (перестрахові) брокери, банки, кредитні спілки, ломбарди, лізингові компанії, довірчі товариства, страхові компанії, установи накопичувального пенсійного забезпечення, інвестиційні фонди і компанії, інші фінансові установи, визначені законом; реєстратори цінних паперів;

- суб'єкти господарювання, у статутному капіталі яких сукупність часток, що належать юридичним особам, які не є платниками єдиного податку, дорівнює або перевищує 25 %;

- представництва, філії, відділення та інші відокремлені підрозділи юридичної особи, яка не є платником єдиного податку;

- фізичні та юридичні особи-нерезиденти;

- платники податків, які на день подання заяви про реєстрацію платником єдиного податку мають податковий борг, окрім безнадійного податкового боргу, що виник внаслідок дії обставин непереборної сили (форс-мажорних обставин) [10].

Згідно зі ст. 291 Податкового кодексу України не можуть бути платниками єдиного податку четвертої групи:

- суб'єкти господарювання, у яких понад 50 % доходу, отриманого від продажу сільськогосподарської продукції власного виробництва та продуктів її переробки, становить дохід від реалізації декоративних рослин (за винятком зрізаних квітів, вирощених на угіддях, які належать сільськогосподарському товаровиробнику на праві власності або надані йому в користування, та продуктів їх переробки), диких тварин і птахів, хутряних виробів і хутра (крім хутрової сировини);

- суб'єкти господарювання, що провадять діяльність з виробництва підакцизних товарів, крім виноматеріалів виноградних (коди згідно з УКТ ЗЕД 2204 29-2204 30), вироблених на підприємствах первинного виноробства для підприємств вторинного виноробства, які використовують такі виноматеріали для виробництва готової продукції, а також окрім електричної енергії, виробленої кваліфікованими когенераційними установками та/або з відновлюваних джерел енергії (за умови, що дохід від реалізації такої енергії не перевищує 25 % доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) такого суб'єкта господарювання);

- суб'єкт господарювання, який за станом на 1 січня базового (звітного) року має податковий борг, за винятком безнадійного податкового

боргу, який виник унаслідок дії обставин непереборної сили (форс-мажорних обставин).

Платники єдиного податку першої – третьої груп мають здійснювати розрахунки за відвантажені товари (виконані роботи, надані послуги) виключно в грошовій формі (готівковій та/або безготівковій) [10].

Згідно зі ст. 293 Податкового кодексу ставки єдиного податку для платників першої групи встановлюються у відсотках (фіксовані ставки) до розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб, встановленого законом на 1 січня податкового (звітного) року, другої групи – у відсотках (фіксовані ставки) до розміру мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня податкового (звітного) року, третьої групи – у відсотках до доходу (відсоткові ставки).

Фіксовані ставки єдиного податку встановлюються сільськими, селищними, міськими радами або радами об'єднаних територіальних громад, створених згідно із законом і перспективним планом формування територій громад, для фізичних осіб – підприємців, які здійснюють господарську діяльність, залежно від виду господарської діяльності, з розрахунку на календарний місяць:

1) для першої групи платників єдиного податку – у межах до 10 % розміру прожиткового мінімуму;

2) для другої групи платників єдиного податку – у межах до 20 % розміру мінімальної заробітної плати.

Відсоткова ставка єдиного податку для платників третьої групи встановлюється у розмірі:

1) 3 % доходу – у разі сплати податку на додану вартість згідно з цим кодексом;

2) 5 % доходу – у разі включення податку на додану вартість до складу єдиного податку.

Ставка єдиного податку встановлюється для платників єдиного податку першої – третьої групи (фізичні особи–підприємці) у розмірі 15 %:

1) до суми перевищення обсягу граничного доходу;

2) до доходу, отриманого від провадження діяльності, не зазначеної у реєстрі платників єдиного податку, віднесеного до першої або другої групи;

3) до доходу, отриманого під час застосування іншого способу розрахунків, ніж зазначений у Податковому кодексі України;

4) до доходу, отриманого від здійснення видів діяльності, які не дають права застосовувати спрощену систему оподаткування;

5) до доходу, отриманого платниками першої або другої групи від провадження діяльності, яка не передбачена Податковим кодексом України.

Ставки єдиного податку для платників третьої групи (юридичні особи) встановлюються у подвійному розмірі:

1) до суми перевищення обсягу доходу, визначеного у пункті 291.4 статті 291 Податкового кодексу України;

2) до доходу, отриманого під час застосування іншого способу розрахунків, ніж зазначений у цій главі;

3) до доходу, отриманого від здійснення видів діяльності, які не дають права застосовувати спрощену систему оподаткування.

Податковим (звітним) періодом для платників єдиного податку першої, другої та четвертої груп є календарний рік.

Платники єдиного податку четвертої групи:

- самостійно обчислюють суму податку щороку станом на 1 січня і не пізніше 20 лютого поточного року подають відповідному контролюючому органу за місцезнаходженням платника податку та місцем розташування земельної ділянки податкову декларацію на поточний рік;

- сплачують податок щоквартально протягом 30 календарних днів, що настають за останнім календарним днем податкового (звітного) кварталу, у таких розмірах: у I кварталі – 10 %; у II – 10 %; у III – 50 %; у IV – 30 %.

Податковим (звітним) періодом для платників єдиного податку третьої групи є календарний квартал (табл. 5.3).

Таблиця 5.3

Терміни та порядок подання звітності з єдиного податку

Групи	1-ша група	2-га група	3-тя група		4-та група
1	2	3	4		5
Суб'єкти господарювання	Фізична особа – підприємець	Фізична особа – підприємець	Юридична особа		Юридична особа

1	2	3	4	5
Подання звітності за ЄП (під час сплаті ЄП)	Календарний рік		Календарний квартал	До 20 лютого
Терміни сплати	Авансовий внесок не пізніше 20 числа (включно) поточного місяця	Протягом 10 календарних днів після граничного терміну подання податкової декларації за податковий (звітний) квартал		Щоквартально протягом 30 календарних днів
Обов'язкова реєстрація платником ПДВ	Не може бути платником ПДВ	Обсяг сукупного доходу перевищує 1 млн грн за добровільно поданою заявою		
Порядок ведення обліку	Ведуть книгу обліку доходів (п. 1 п. 296.1 ПКУ)		У формі та порядку, передбаченому центральним органом виконавчої влади	Використовують дані спрощеного обліку

Порівняльний аналіз сплати основних податків на спрощеній і загальній системі оподаткування проведено в табл. 5.4.

Відповідно до ст. 133 Податкового кодексу України **платниками податку на прибуток** підприємств–резидентів є: суб'єкти господарювання – юридичні особи, які провадять господарську діяльність як на території України, так і за її межами, крім юридичних осіб, до яких, зокрема, можуть бути зараховані [10]:

бюджетні установи;

громадські об'єднання, політичні партії, творчі спілки, релігійні організації, благодійні організації, пенсійні фонди;

спілки, асоціації та інші об'єднання юридичних осіб;

житлово-будівельні кооперативи (з першого числа місяця, наступного за місяцем, в якому відповідно до закону здійснено прийняття в експлуатацію закінченого будівництвом житлового будинку, і такий житловий будинок споруджувався або придбавався житлово-будівельним (житловим) кооперативом), дачні (дачно-будівельні), садівничі та гаражні (гаражно-будівельні) кооперативи (товариства); об'єднання співвласників багатоквартирного будинку, асоціації власників жилих будинків;

професійні спілки, їх об'єднання та організації профспілок, а також організації роботодавців та їх об'єднання;

сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи, кооперативні об'єднання сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів;

інші юридичні особи, визначені Податковим кодексом України.

Порівняльний аналіз сплати основних податків

08

Платники податків		Фізична особа	Фізична особа-підприємець		Юридична особа			Інші особи
Система оподаткування			загальна	спрощена	загальна	спрощена (3-тя група)	спрощена (4-та група)	
1	Податок на прибуток				ст. 133.1 ПК			
2	ПДФО	ст. 162.1 ПК	ст. 177.1 ПК	Із заробітної плати – як роботодавець ст. 171.1; з інших доходів – як податковий агент ст. 171.2				
3	ПДВ		ст. 180.1 ПК	ст. 180.1 ПК (2-га і 3-тя група)	Якщо обсяг сукупного доходу більший ніж 1 млн грн за поданою заявою на добровільній основі ст. 180.1 ПК			
4	Акцизний податок		ст. 212.1 ПК		ст. 212.1 ПК		ст. 212.1 ПК	
5	Екологічний податок				ст. 240.1 ПК			
6	Рентна плата	Ст. 252.1.1 ПК (платники 4-ї групи єдиного податку не сплачують у частині рентної плати за спеціальне використання води)						
7	На нерухоме майно відмінне від земельної ділянки	Ст. 266.1.1 ПК						
8	Транспортний податок	Ст. 267.1.1 (сплачують тільки з легкових автомобілів, які використовуються до 5 років і мають об'єм циліндра двигуна понад 3 000 см ³)						
9	Податок на землю	Ст. 269.1	Ст. 269.1	Ст. 269.1	Ст. 269.1	Ст. 269.1		Ст. 269.1
10	Оренда землі комунальної та державної власності	Ст. 288.1						
11	ЄСВ	22 % із суми доходу	22 % із суми доходу	за себе – 22 % із суми доходу 22 % від мінімальної заробітної плати	22 % із фонду заробітної плати			

Об'єктом оподаткування є прибуток із джерелом походження з України та за її межами, який визначається шляхом коригування (збільшення або зменшення) фінансового результату до оподаткування (прибутку або збитку), визначеного у фінансовій звітності підприємства відповідно до національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку або міжнародних стандартів фінансової звітності, на різниці, які виникають відповідно до положень цього кодексу [10].

Базова (основна) ставка податку на прибуток підприємств становить 18 %.

Під час провадження страхової діяльності юридичних осіб – резидентів одночасно з базовою ставкою податку на прибуток ставки податку на дохід устанавлюють у таких розмірах:

- 3 % за договорами страхування від об'єкта оподаткування, що визначається в Податковому кодексі України;
- 0 % за договорами з довготермінового страхування життя, договорами добровільного медичного страхування та договорами страхування в межах недержавного пенсійного забезпечення, зокрема договорів страхування додаткової пенсії, та інших, визначених Податковим кодексом України;
- ставки 0, 4, 6, 12, 15 і 20 % застосовуються до доходів нерезидентів та прирівняних до них осіб із джерелом їх походження з України у випадках, встановлених Податковим кодексом України.

Під час провадження букмекерської діяльності, азартних ігор (зокрема казино) одночасно з базовою ставкою податку на прибуток ставку податку на дохід устанавлюють у розмірі:

- 10 % від доходу, отриманого від азартних ігор із використанням гральних автоматів;
- 18 % від доходу, отриманого від букмекерської діяльності, азартних ігор (зокрема казино), крім доходу, отриманого від азартних ігор із використанням гральних автоматів, зменшеного на суму виплачених виплат гравцю [10].

Фінансовий результат до оподаткування відображають у звіті про фінансові результати (звіті про сукупний дохід), форму якого затверджено наказом Міністерство фінансів України "Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності" від 07.02.2013 р. № 73 [16]. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності затверджено Наказом

Міністерство фінансів України від 28.03.2013 р. № 433 [15]. Також слід керуватися Положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку, зокрема П(С)БО 15 "Дохід" [36], П(С)БО 16 "Витрати" [18] тощо.

Згідно зі ст. 162 Податкового кодексу України **платниками податку на доходи фізичних осіб є:**

- фізична особа – резидент, яка отримує доходи як із джерела їх походження в Україні, так і іноземні доходи;
- фізична особа – нерезидент, яка отримує доходи з джерела їх походження в Україні;
- податковий агент.

Об'єктом оподаткування є:

- загальний місячний (річний) оподатковуваний дохід;
- доходи з джерела їх походження в Україні, які остаточно оподатковують під час їх нарахування (виплати, надання);
- іноземні доходи – доходи (прибуток), отримані з джерел за межами України [10].

Базою оподаткування є загальний оподатковуваний дохід з урахуванням особливостей, визначених Податковим кодексом України.

Загальний оподатковуваний дохід – будь-який дохід, який підлягає оподаткуванню, нарахований (виплачений, наданий) на користь платника податку протягом звітного податкового періоду.

Платник податку має право **включити до податкової знижки** такі витрати [10]:

- частину суми процентів, сплачених платником податку за користування іпотечним житловим кредитом, а також на будівництво (придбання) доступного житла;
- суму коштів або вартість майна, переданих платником податку у вигляді пожертвувань або благодійних внесків неприбутковим організаціям, у розмірі, що не перевищує 4 % від суми його загального оподаткованого доходу звітного року;
- суму коштів, сплачених платником податку на користь закладів освіти для компенсації вартості здобуття середньої професійної або вищої освіти такого платника податку та/або члена його сім'ї першого ступеня споріднення, який не одержує заробітної плати. Ця сума не може перевищувати прожитковий мінімум, помножений на 1,4, у розрахунку на кожну особу, яка навчається, за кожний повний або неповний місяць навчання протягом звітного податкового року;

- суму коштів, сплачених платником податку на користь закладів охорони здоров'я (за деякими винятками), а також щодо допоміжних репродуктивних технологій, щодо усиновлення;

- суму витрат платника податку на сплату страхових платежів (страхових внесків, страхових премій) і пенсійних внесків, сплачених за договорами довготермінового страхування життя, недержавного пенсійного забезпечення тощо (за деякими винятками);

- суму витрат платника податку на:

- оплату допоміжних репродуктивних технологій згідно з умовами, установленими законодавством, але не більше ніж сума, що дорівнює третині доходу у вигляді заробітної плати за звітний податковий рік;

- оплату вартості державних послуг, пов'язаних з усиновленням дитини, зокрема сплату державного мита;

- суму коштів, сплачених платником податку у зв'язку із переобладнанням транспортного засобу, що належить платникові податку, з використанням у вигляді палива моторного сумішевого, біоетанолу, біодизелю, стиснутого або скрапленого газу, інших видів біопалива;

- суми витрат платника податку на сплату видатків на будівництво (придбання) доступного житла, визначеного законом, у тому числі на погашення пільгового іпотечного житлового кредиту, наданого на такі цілі, та процентів за ним тощо.

Загальна сума податкової знижки, нарахована платнику податку в звітному податковому році, не може перевищувати суми річного загального оподаткованого доходу платника податку, нарахованого як заробітна плата, зменшена з урахуванням ЄСВ та ПСП.

Ставка податку становить 18 % бази оподаткування щодо доходів, нарахованих (виплачених, наданих) (крім випадків, визначених у пунктах 167.2 – 167.5 цієї статті), зокрема, але не виключно у формі: заробітної плати, інших заохочувальних та компенсаційних виплат або інших виплат і винагород, які нараховують (виплачують, надають) платнику у зв'язку з трудовими відносинами та за цивільно-правовими договорами.

Платниками військового збору є ті самі особи, які є платниками ПДФО. Об'єкт оподаткування – доходи, які оподатковуються ПДФО. Нарахування, утримання та сплату (перерахування) збору до бюджету здійснюють як за ПДФО.

Ставка збору становить 1,5 %.

Усі суб'єкти господарювання, незалежно від їхнього організаційно-правового статусу та системи оподаткування, які є податковими агентами,

тобто зобов'язані нараховувати, утримувати і сплачувати ПДФО та військовий збір від імені фізичних осіб, яким вони виплачують доходи заповнюють декларацію 1ДФ "Податковий розрахунок сум доходу, нарахованого (сплаченого) на користь фізичних осіб, і сум утриманого з них податку", затверджену наказом Мінфіну від 13.01.2015 р. № 4.

Сплату єдиного соціального внеску здійснюють відповідно до Закону України "Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування" від 08.07.2010 р. № 2464- VI.

Єдиний внесок установлюють у розмірі 22 % до бази його нарахування. Якщо база нарахування єдиного внеску не перевищує розміру мінімальної заробітної плати, установлені законом на місяць, за який отримано дохід, суму єдиного внеску розраховують як добуток розміру мінімальної заробітної плати, установлені законом на місяць, за який отримано дохід (прибуток), і ставки єдиного внеску.

Для підприємств, установ і організацій, фізичних осіб – підприємців, (зокрема тих, які вибрали спрощену систему оподаткування), у яких працюють особи з інвалідністю, єдиний внесок встановлюють у розмірі 8,41 % до бази його нарахування для працюючих осіб з інвалідністю.

Податок на додану вартість – це непрямий податок, який нараховують у вигляді надбавки до цін більшості товарів. Носієм (кінцевим платником) ПДВ є споживачі, які витрачають свої кошти на купівлю товарів.

Для цілей оподаткування платником податку є:

1) будь-яка особа, що провадить або планує провадити господарську діяльність і реєструється за своїм добровільним рішенням як платник податку в порядку, визначеному Податковим кодексом України;

2) будь-яка особа, яка зареєстрована або підлягає реєстрації як платник податку;

3) будь-яка особа, що ввозить товари на митну територію України в обсягах, які підлягають оподаткуванню, і на яку покладають відповідальність за сплату податків у разі переміщення товарів через митний кордон України відповідно до Митного кодексу України, а також:

особа, на яку покладають дотримання вимог митних режимів, що передбачають повне або часткове умовне звільнення від оподаткування, у разі порушення таких митних режимів, установлених митним законодавством;

особа, яка використовує, зокрема під час ввезення товарів на митну територію України, податкову пільгу не за цільовим призначенням та/або

всупереч умовам чи цілям її надання згідно із цим кодексом, а також будь-які інші особи, які використовують податкову пільгу, для них не призначено;

4) особа, що веде облік результатів діяльності за договором про спільну діяльність без утворення юридичної особи;

5) особа-управитель майна, яка веде окремий податковий облік з податку на додану вартість щодо господарських операцій, пов'язаних із використанням майна, отриманого в управління за договорами управління майном;

6) особа, яка проводить операції з постачання конфіскованого майна, знахідок, скарбів, майна, визнаного безхазяйним, майна, за яким не звернувся власник до кінця терміну зберігання, і майна, що за правом успадкування чи на інших законних підставах переходить у власність держави (у тому числі майна, визначеного у статті 243 Митного кодексу України), незалежно від того, чи досягає вона загальної суми операцій із постачання товарів/послуг, визначеної пунктом 181.1 Податкового кодексу України, а також незалежно від того, який режим оподаткування використовує така особа згідно із законодавством;

7) особа, уповноважена вносити податок з об'єктів оподаткування, що виникають унаслідок поставки послуг підприємствами залізничного транспорту з їх основної діяльності, які перебувають у підпорядкуванні платника податку в порядку, установленому Кабінетом Міністрів України;

8) особа-інвестор (оператор), яка веде окремий податковий облік, пов'язаний з виконанням угоди про розподіл продукції [10].

Особі, яка реєструється як платник податку, присвоюють **індивідуальний податковий номер**, який використовують для сплати податку.

Об'єктом оподаткування є операції платників податку з:

а) постачання товарів, місце постачання яких розташоване на митній території України, відповідно до ст. 186 Податкового кодексу України, у тому числі операції з безоплатного передавання та з передавання права власності на об'єкти застави позичальнику (кредитору), на товари, що передаються на умовах товарного кредиту, а також з передачі об'єкта фінансового лізингу в користування лізингоотримувачу/орендарю;

б) постачання послуг, місце постачання яких розташоване на митній території України, відповідно до статті 186 Податкового кодексу України;

в) ввезення товарів на митну територію України;

г) вивезення товарів за межі митної території України;

е) постачання послуг з міжнародних перевезень пасажирів і багажу та вантажів залізничним, автомобільним, морським, річковим і авіаційним транспортом.

Ставки податку встановлюються від бази оподаткування в таких розмірах:

а) 20 %;

б) 0 %;

в) 7 % за операціями з:

- постачання на митній території України та ввезення на митну територію України лікарських засобів, дозволених для виробництва і застосування в Україні та внесених до Державного реєстру лікарських засобів, а також медичних виробів, які внесені до Державного реєстру медичної техніки та виробів медичного призначення або відповідають вимогам відповідних технічних регламентів, що підтверджується документом про відповідність, і дозволені для надання на ринку та/або введення в експлуатацію і застосування в Україні;

- постачання на митній території України та ввезення на митну територію України лікарських засобів, медичних виробів та/або медичного обладнання, дозволених для застосування в межах клінічних випробувань, дозвіл на проведення яких надано центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я.

Податковий кредит – це сума, на яку платник податку на додану вартість має право зменшити податкове зобов'язання звітного (податкового) періоду.

До податкового кредиту належать суми податку, сплачені/нараховані в разі здійснення операцій з:

а) придбання або виготовлення товарів та послуг;

б) придбання (будівництва, спорудження, створення) необоротних активів (у тому числі у зв'язку з придбанням та/або ввезенням таких активів, як внесок до статутного фонду та/або під час передавання таких активів на баланс платника податку, уповноваженого вести облік результатів спільної діяльності);

в) отримання послуг, наданих нерезидентом на митній території України, та в разі отримання послуг, місцем постачання яких є митна територія України;

г) ввезення необоротних активів на митну територію України за договорами оперативного або фінансового лізингу;

г) ввезення товарів та/або необоротних активів на митну територію України.

Суму податку, що підлягає сплаті (перерахуванню) до Державного бюджету України або бюджетному відшкодуванню, визначають як **різницю між сумою податкового зобов'язання** звітного (податкового) періоду та **сумою податкового кредиту** звітного (податкового) періоду:

СУМА ПДВ = Податкове зобов'язання – Податковий кредит.

У разі позитивного значення цієї суми вона підлягає сплаті (перерахуванню) до бюджету.

У разі від'ємного значення ця сума враховується в зменшення суми податкового боргу, а в разі відсутності податкового боргу підлягає бюджетному відшкодуванню та/або зараховується до складу податкового кредиту наступного звітного (податкового) періоду.

Платник податку, який має право на отримання бюджетного відшкодування та ухвалив рішення про повернення суми бюджетного відшкодування, подає відповідному контролюючому органу **податкову декларацію та заяву** про повернення суми бюджетного відшкодування, що відображається в податковій декларації. До податкової декларації платник податків додає розрахунок суми бюджетного відшкодування та оригінали митних декларацій.

Платники податку, які мають право на бюджетне відшкодування, подали відповідну заяву та відповідають критеріям, зазначеним у Податковому кодексі, мають право на **автоматичне бюджетне відшкодування податку**.

Мито є непрямим податком, що стягують із товарів, транспортних засобів, інших предметів, переміщуваних через митний кордон країни. Видами мита є: ввізне, вивізне, сезонне, спеціальне, антидемпінгове, компенсаційне. Об'єктом оподаткування є митна вартість товару, переміщеного через кордон. В Україні є два види ставок: у відсотках до вартості товарів; у грошовому розмірі на одиницю товару.

Акцизний податок є непрямим податком, що встановлюється на підакцизні товари та входить у їхню ціну.

До підакцизних товарів, відповідно до ПКУ, належать: спирт етиловий і алкогольні напої, пиво; тютюнові вироби, тютюн, промислові заміники тютюну; автомобілі легкові, кузови, причепа, мотоцикли.

Об'єктами оподаткування є операції з реалізації вироблених в Україні підакцизних товарів; реалізації підакцизних товарів із метою власного споживання, перероблення; ввезення підакцизних товарів на митну територію України; реалізації конфіскованих підакцизних товарів.

Контрольні запитання для самодіагностики

1. У чому полягає сутність податкової системи країни?
2. У чому полягає різниця між прямими і непрямими податками?
3. Які податки належать до загальнодержавних?
4. Яка частина податку на доходи фізичних осіб надходить до Державного бюджету?
5. У чому полягає сутність спрощеної системи оподаткування, обліку і звітності?
6. Від яких податків звільняють платників єдиного податку?
7. На скільки груп платників поділяють суб'єктів господарювання, які застосовують спрощену систему оподаткування, обліку та звітності?
8. Які суб'єкти господарювання не можуть бути платниками єдиного податку першої – третьої груп?
9. Які обмеження щодо обсягу доходу за календарний рік і кількості найманих працівників установлено для кожної з груп платників єдиного податку?
10. Які ставки єдиного податку встановлено для кожної з груп?
11. Які особливості сплати єдиного податку платниками четвертої групи?
12. Хто не може бути платником податку на прибуток?
13. Якою є базова ставка податку на прибуток?
14. Що є підставою для корегування фінансового результату до оподаткування?
15. Хто є платником податку на доходи фізичних осіб?
16. Що є базою оподаткування під час розрахунку податку на доходи фізичних осіб?
17. Яким чином визначають розмір податкової соціальної пільги?
18. Якою є ставка податку на доходи фізичних осіб?

19. Що є об'єктом оподаткування під час сплати ПДВ?
20. Як визначають суму ПДВ, що підлягає сплаті?

Рекомендована література: [1 – 10; 20; 21].

Рекомендована література

Основна

1. Кузенко Т. Б., Сабліна Н. В. Фінанси підприємств [Електронний ресурс] : навч. посіб. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2018. 219 с. URL: <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/28490>.
2. Фінанси : навч.-метод. посіб. / за заг. ред. І. В. Журавльової. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2021. 215 с. URL: <http://www.repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/29052>.
3. Фінанси бізнесу : навч. посіб. / за заг. ред. Н. С. Ситник. Львів : Априорі, 2019. 432 с.
4. Фінанси різних форм бізнесу : навч. посіб. / Н. Г. Пігуль та ін. Суми : Сум. держ. ун-т, 2019. 337 с.

Додаткова

5. Аранчій В. І., Чумак В. Д., Бражник Л. В. Фінанси підприємств : навч. посіб. Полтава : РВ ПДАА, 2018. 350 с.
6. Бедринець М. Д., Довгань Л. П. Фінанси підприємств : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2018. 292 с.
7. Бюджетний кодекс України від 13.03.2012 р. № 4495-VI. Дата оновлення 01.08.2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> (дата звернення: 01.08.2024).
8. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV. Дата оновлення 08.03.2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (дата звернення: 01.08.2024).
9. Митний кодекс України від 13.03.2012 р. № 4495-VI. Дата оновлення 27.07.2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17> (дата звернення: 01.08.2024).

10. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. Дата оновлення 01.08.2024 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 01.08.2024).

11. Про акціонерні товариства : Закон України від 27.07.2022 р. № 2465- IX. Дата оновлення 27.07.2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2465-20 #n1985> (дата звернення: 01.08.2024).

12. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 07.12.2000 р. № 2121-III. Дата оновлення 01.07.2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14> (дата звернення: 01.08.2024).

13. Про господарські товариства : Закон України від 19.09.1991 р. № 1576-XII. Дата оновлення 31.03.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-12> (дата звернення: 01.08.2024).

14. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань : Закон України від 15.05.2003 р. № 755-IV. Дата оновлення 21.06.2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15> (дата звернення: 01.08.2024).

15. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо заповнення форм фінансової звітності : Наказ Міністерства фінансів України від 28.03.2013 р. № 433. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0433201-13/conv>. (дата звернення: 01.08.2024).

16. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності" : Наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13> (дата звернення: 01.08.2024).

17. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 15 "Дохід" : Наказ Міністерства фінансів України від 29.11.1999 р. № 290. URL: [https:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99) (дата звернення: 01.08.2024).

18. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 16 "Витрати" : Наказ Міністерства фінансів України від 31.12.1999 р. № 290. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00> (дата звернення: 01.08.2024).

19. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю : Закон України від 06.02.2018 р. № 2275-VIII. Дата оновлення 08.03.2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19> (дата звернення: 01.08.2024).

20. Ситник Н. С., Смолінська С. Д., Ясіновська І. Ф. Фінанси підприємств: навч. посіб. / за заг. ред. Н. С. Ситник. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2020. 402 с.

21. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. Дата оновлення 08.03.2024. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>. (дата звернення: 01.08.2024).

22. Ross S., Westerfield R., Jordan B. Fundamentals of Corporate Finance. Boston : McGraw-Hill/Irwin, 2022. 844 p.

Інформаційні ресурси

23. Берест М. М. Фінансовий аналіз : навч. посіб. Харків : Вид. ХНЕУ ім. С.Кузнеця, 2017. 528 с. URL: <http://www.repository.hneu.edu.ua/jspui/handle/123456789/18549> (дата звернення: 01.08.2024).

24. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>. (дата звернення: 01.08.2024).

25. Офіційний сайт Української асоціації інвестиційного бізнесу. URL: <http://www.uaib.com.ua>. (дата звернення: 01.08.2024).

26. Про державне регулювання ринків капіталу та організованих товарних ринків : Закон України від 30.10.1996 р. № 448/96-ВР. Дата оновлення 15.05.2024. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/448/96-вр>. (дата звернення: 01.08.2024).

27. Про затвердження Методики аналізу фінансово-господарської діяльності підприємств державного сектору економіки : наказ Міністерства фінансів України від 14.02.2006 р. № 170. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0332-06> (дата звернення: 01.08.2024).

28. Про затвердження Методичних рекомендацій по виявленню ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій по приховуванню банкрутства, фіктивного банкрутства або доведення до банкрутства : наказ Міністерства економіки України від 19.01.2006 р. № 14. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0014665-06> (дата звернення: 01.08.2024).

29. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо застосування критеріїв ефективності управління суб'єктами господарювання державного сектору економіки : наказ Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції та Фонду державного майна від 18 грудня 2003 р. № 375/2298. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0253731-13> (дата звернення: 01.08.2024).

30. Про затвердження Положення про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації : наказ Міністерства фінансів України та Фонду Державного майна України від 26.01.2001 р. № 49/121. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0121-01> (дата звернення: 01.08.2024).

31. Про інвестиційну діяльність : Закон України від 18.09.1991 р. № 1560–XII. Дата оновлення 10.10.2022 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1560-12>. (дата звернення: 01.08.2024).

32. Про інноваційну діяльність : Закон України від 04.07.2002 р. № 40-IV. Дата оновлення 31.03.2023 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/40-15>. (дата звернення: 01.08.2024).

Зміст

Вступ.....	3
Тема 1. Фінансова архітектура бізнесу	6
Тема 2. Розрахункові операції суб'єктів бізнесу	13
Тема 3. Грошові потоки суб'єктів бізнесу	27
Тема 4. Формування і розподіл прибутку.....	35
Тема 5. Оподаткування суб'єктів бізнесу	58
Рекомендована література.....	89

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

ФІНАНСИ БІЗНЕСУ

**Методичні рекомендації
до самостійної роботи
для здобувачів вищої освіти
спеціальності 072 "Фінанси, банківська справа,
страхування та фондовий ринок"
освітньої програми "Фінанси і кредит"
першого (бакалаврського) рівня**

Самостійне електронне текстове мережеве видання

Укладач **Журавльова** Ірина Вікторівна

Відповідальний за видання *І. В. Журавльова*

Редактор *Н. Г. Войчук*

Коректор *В. Ю. Труш*

План 2024 р. Поз. № 16 ЕВ. Обсяг 94 с.

Видавець і виготовлювач – ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 61166, м. Харків, просп. Науки, 9-А

---

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
ДК № 4853 від 20.02.2015 р.*